Riina Sinervuo

Rakenteluleikki päiväkodissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

29.4.2014

Metropolia

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Riina Sinervuo Rakenteluleikki päiväkodissa 37 sivua + 2 liitettä Kevät 2014
Tutkinto	Sosionomi (amk)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo Lehtori Seija Mäenpää

Opinnäytetyöni toteutettiin yhteistyössä helsinkiläisen päiväkodin kanssa. Työni tarkoituksena oli selvittää lastentarhanopettajien näkemyksiä päiväkodissa tapahtuvasta 2-6-vuotiaiden lasten rakenteluleikistä ja tuoda esille siihen liittyviä havaintoja: tyypillisen leikkitilanteen piirteitä, leikkiin liittyvää välineistöä sekä aikuisten tarjoaman kannustuksen muotoja.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkielma. Aineisto kerättiin haastattelemalla kuutta päiväkodin eri toimipisteissä työskentelevää lastentarhanopettajaa teemahaastattelun menetelmällä. Aineisto kerättiin yksilöhaastatteluilla, jotka suoritettiin päiväkodin tiloissa. Aineisto analysoitiin litteroimalla haastattelut ja teemoittelemalla vastaukset haastatteluissa käytettyjen teemojen mukaan.

Haastatteluiden teemoja olivat: yksilölliset erot, ikä, leikkitilane, välineet, vahvistaminen ja vaikutukset. Tuloksista ilmeni, että rakenteluleikkiä arvostetaan leikin muotona kaikissa päiväkodin ryhmissä. Rakenteluleikki nähtiin erityisesti poikia kiinnostavana leikin muotona, ja siihen pyrittiin rohkaisemaan lapsia ryhmissä. Rakenteluleikin keskeisiksi edellytyksiksi koettiin riittävän suuri tila ja riittävän pitkä aika. Myös henkilökunnan leikin osallistuvalle vahvistamiselle antama aika kannusti haastateltavien mukaan etenkin pienempiä lapsia rakenteluleikkiin. Haasteena nähtiin tyttöjen sekä motorisesti vähemmän taitavien lasten innostuminen rakentelusta. Majan rakennus koettiin leikkinä, joka innostaa vilkkaimpiakin lapsia.

Rakenteluleikki on vapaan leikin muoto, joka tukee lapsen kognitiivista, motorista ja sosiaalista kehitystä. Rakenteluleikin kautta lapsi oppii omien tuotoksien ja mielikuvien toteutuksen kautta ympäristöstään, sekä oppii toiminaan ja neuvottelemaan ryhmässä. Rakenteluun tulisi kannustaa päiväkodissa ja rakenteluvälineistön monipuolisuuteen ja saatavuuteen tulisi kiinnittää huomiota leikkivälineiden hankinnassa ja sijoittelussa, sekä arjen käytäntöjä suunniteltaessa, sillä lelujen esillä olo ja tarjoaminen lapselle vaikuttavat suuresti rakenteluleikin suosioon päiväkodissa.

Avainsanat	rakenteluleikki, päiväkoti, varhaiskasvatus

Author Title Number of Pages Date	Riina Sinervuo Construction Play in the Kindergarten. 37 pages + 2 appendices Spring 2014
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Anna-Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer Seija Mäenpää, Senior Lecturer

My thesis was put implemented in cooperation with a kindergarten located in the Helsinki metropolitan area. The purpose of my study was to examine kindergarten teachers' views about the construction play that takes place in the kindergarten among the children aged 2-6 years, and also to show the observations associated with the playing: typical features of the play situation, toys and the forms of encouragement that adults offered.

My thesis was a qualitative study. The data was collected by interviewing six of the teachers that worked in different positions in the kindergarten. The interviews were single theme interviews that were conducted on the kindergarten premises. The material was transcribed and analyzed according to the themes used in the interview.

The themes of the interviews were the following: individual differences, age, circumstances of the play situations, toys and tools, encouragement and influences. The results showed that the construction play was valued as a play form in all the groups of the kindergarten. The construction play was seen to interest especially boys and the staff aimed to encourage the children to it. An area big enough and enough time provided for playing were seen as central requirements for construction play. The staff's time to observe and participate in the play were also seen as an encouraging element, especially for younger children. Interestingly, the girls and children with fewer motor skills were considered challenging. According to the interviewees, building a fortress was a play that interested even the liveliest children.

The construction play is a form of free play that supports the child's cognitive, motoric, and social development. Children learn about the surrounding world through creative activities and imagination. With these skills the child learns to work and negotiate in a group. In a kindergarten, children should be encouraged to participate in construction play. Sufficient attention should be paid to the diversity and placement of the materials and toys as well, because this highly influences the popularity of construction play in the kindergarten.

Keywords	construction play, kindergarten, early childhood education

Sisällys

1 Johdanto 3

2 Vapaa leikki päiväkodissa 4

2.1 Vapaan leikin merkitys 5
2.2 Aikuisen rooli leikissä 7

3 Rakenteluleikki 9

3.1 2-6-vuotiaan rakenteluleikin kehitys 10
3.2 Leikkivälineet rakenteluleikissä 12
3.3 Rakenteluun suunnattujen lelujen historiaa 14
3.4 Fröbelin palikat 16
3.5 Luonnonmateriaalit rakenteluleikissä 17

4 Opinnäytetyön toteutus 18

4.1 Päiväkoti toimintaympäristönä 18
4.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät 18
4.3 Aineistonkeruumenetelmät 19
4.4 Aineiston analysointi 20

5 Opinnäytetyön prosessi 21

6 Tulokset 22

6.1 Yksilölliset ja kehitystason mukaiset erot rakenteluleikeissä 23
6.2 Leikkitilanne ja leikin aloittaminen 24
6.3 Rakenteluleikin välineet 25
6.4 Leikin vahvistaminen 27
6.5 Rakenteluleikin vaikutukset 28

7 Johtopäätökset 28

8 Työn eettisyys ja luotettavuus 30

9 Pohdinta 31

10 Kehittämisehdotuksia 33

Lähteet 35

Liitteet

Liite 1. Kuvat

Liite 2. Teemahaastattelun runko

1 Johdanto

Opinnäytetyössäni tarkastelen 2–6-vuotiaiden lasten rakenteluleikkiä vapaissa leikkitilanteissa. Pyrin selvittämään minkälaisia havaintoja lastentarhanopettajat ovat tehneet lasten rakenteluleikistä päiväkodissa, sekä sitä, millaisia tapoja lastentarhanopettajilla on tukea erilaisia rakenteluleikkejä. Opinnäytetyöni on siis katsaus henkilökunnan näkemyksiin päiväkodissa tapahtuvasta rakenteluleikistä.

Rakenteluleikki opinnäytetyön aiheena alkoi kiinnostaa minua tehdessäni havainnointitehtäviä eräässä helsinkiläisessä päiväkodissa talvella 2011. Aloin tuolloin pohtia erilaisten palikoiden monipuolisuutta leikkivälineinä, sekä lasten vapaan leikin suosituimpia leluja. Huomasin rakenteluleikin näyttelevän suurta osaa 3-5-vuotiaiden lasten vapaassa leikissä. Vaikka perusasetelma opinnäytetyöni lähtökohdista syntyi jo tuolloin, se vakiintui suorittaessani kahdeksan viikon pituista työharjoittelua opinnäytetyöni yhteistyöpäiväkodissa syys-talvella 2013. Tuolloin huomasin leikkivälineiden sijoittelun vaikutukset lasten leikin aloittamiseen. Havaitsin lasten harvoin tavoittelevan leluja, jotka ovat heiltä saavuttamattomissa. Saaavutettavissa olevat lelut puolestaan määrittelivät, mitä leikkejä lapset milloinkin innostuivat leikkimään. Uskoin, että rakenteluleikki on lastentarhanopettajien mielestä hyödyllistä lapsen kehitystä ajatellen. Kuitenkin mielestäni tähän nimenomaiseen havaintoon tuli kiinnittää enemmän huomiota, tukemalla rakenteluleikkiä päiväkodissa paremmin. Olinkin kiinnostunut selvittämään, tukevatko lastentarhanopettajat tiedostetusti rakenteluleikkiä, ja jos, niin miten.

Sekä tutkimusta että tutkielmatyyppisiä katsauksia leikkiin on runsaasti, sen sijaan juuri rakenteluleikkiin keskittyvää, tuoretta tarkastelua ja teoriaa on kovin vaikea löytää. Tämä lisäsi mielenkiintoani kohdistaa opinnäytetyoni juuri rakenteluleikkiin, sillä se näyttäisi kokemukseni mukaan olevan vapaan leikin hyvin tavallinen ja lapselle luontainen muoto, joka lisäksi mahdollistaa sekä yksin- että ryhmäleikin. Rakenteluleikkiä sen eri muodoissa esiintyy myös päiväkoti-ikäisten lasten kaikissa ikävaiheissa, aina taaperoista esikouluikäiseen. Yhteistyöpäiväkodissani rakenteluleikit puolestaan koettiin hyödylliseksi tarkastelukohteeksi erityisesti siksi, että päiväkodin ilmapiiri ja lasten osallisuuden kokemukset näyttäisivät vaikuttavan siihen, miten helppoa ja mieluisaa leikkiin ryhtyminen on lapselle. Yhteistyöpäiväkotini johtaja puolestaan oli kiinnostunut kuulemaan lasten välisestä vuorovaikutusta vapaassa leikissä, sekä siitä, millaisen tunnelman vallitessa leikit yleensä aloitetaan.

Leikin tukeminen on valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritelty tarpeelliseksi osaksi kasvattajan toimintaa. Leikin tukeminen vaatii huolellista havainnointia. Kasvattajan on tunnistettava lasten sanallisia ja sanattomia aloitteita leikkiin, sekä kyettävä antamaan lapsille sekä leikin vaatimaa vapautta että epäsuoraa ja suoraa ohjausta. Lasten iästä ja kehitystasosta riippuen kasvattajan tehtävä vaihtelee leikkiin osallistumisesta ulkopuoliseen havainnointiin. (Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Päiväkodissa voi varhaiskasvatusalan amattilaisen siis luottaa noudattavan näitä pyrkimyksiä päivittäisessä työssään.

Yhteistyöpäiväkodissani, kuten muissakin päiväkodeissa, puhutaan paljon siitä, onko päiväohjelmassa liian vähän vapaata leikkiä verrattuna ohjattuun toimintaan. Työni kohdistuu lasten keskuudessa hyvin suosittuun vapaan leikin muotoon ja tutkielmani kautta saatu tieto auttaa ymmärtämään näiden leikkitilanteiden merkitystä lastentarhanopettajan näkökulmasta. Rakentelu on tärkeä osa lasten päivittäistä toimintaa (Helenius – Lummelahti: 136–137). Työni hyödyttää varhaiskasvatuksesta kiinnostuneita kannustamalla pohtimaan rakenteluleikin merkitystä ja asemaa päiväkodissa. Rakenteluleikki on yhtenä suosituimmista vapaan leikin muodoista hyvin ajankohtainen ja hyödyllinen tarkastelukohde. Ajankohtaisen tarkastelun avulla voidaan suunnata huomiota riittäviin leikin resursseihin: rakenteluleikille mahdolliseen aikaan päiväohjelmassa, materiaaleihin ja leikkiympäristöön. Ajankohtaisesta tiedosta hyötyvät varhaiskasvatusalan ammattilaiset, kasvattajat ja lasten vanhemmat, sillä sen avulla voidaan entistä paremmin tukea rakenteluleikkiä ja näin lasten tervettä kehitystä.

"Lastentarhassa leikki on enemmän näkyvissä, helpommin nähtävissä kuin lapsen kotipiirissä ja näin myös aikuisen kautta hahmotettavissa. Leikin salaisuudet eivät kuitenkaan koskaan ole kokonaan aikuisen paljastettavissa. Lastentarhaan kurkistamisen jälkeen jää kysymään, miten lasten itsensä luoma leikkikulttuuri väritti lastentarhan leikkitilanteita, miten lastentarhan leikkikokemukset heijastuivat kotipihan leikkeihin." (Finne 1992: 116)

2 Vapaa leikki päiväkodissa

Vapaa leikki on lasten kesken tapahtuvaa leikkiä, jota aikuinen ei ohjaa. Vapaata leikkiä, voi kuten ohjattuakin, jakaa erilaisiin leikin muodon mukaisiin ryhmiin. Erilaisia lei-

kin muotoja ovat mm. toiminta-leikit (seikkailuleikit), kuvitteluleikit (roolileikit), suunnitteluleikit ja kilpaleikit (Vakkuri 1999: 47). Vapaata leikkiä voi, kuten leikkiä yleisesti, toteuttaa yksin, rinnakkain leikkien tai yhdessä muiden kanssa ryhmänä.

1960-luvulla lastentarhoissa ohjattu ja vapaa leikki käsitteinä erotettiin toisistaan, ja kummallekin varattiin omaa aikaa päiväjärjestyksessä. Todettiin, että lapset tarvitsivat ohjatun toiminnan ohella aikaa myös vapaalle leikille. Aikuisen rooli oli kussakin erityyppisessä leikissä ratkaisevasti erilainen kuin ennen. Aikuisen tuli Fröbeliläisen pedagogiikan mukaisesti olla lasten vapaan leikin aikana ulkoisesti passiivinen, mutta sisäisesti aktiivinen. Aikuisen tuli siis tarkkailla ja havainnoida lasten leikkejä, kuitenkaan ohjaamatta tai puuttumatta niihin niin, että lapset huomasivat. Riitatilanteissa leikkeihin oli tietysti puututtava, mutta yhteisleikkejä lasten kanssa tuli leikkiä vain silloin, kun vapaa leikki ei jostain syystä meinannut sujua. (Finne 1992: 68–110)

Päiväkodissa lapsi ei ole vain objekti ja järjestetyn toiminnan kuluttaja, vaan vapaan leikin kautta myös subjekti, leikkijä, jonka omat kokemukset ja elämykset heijastuvat leikkiin (Finne 1992: 110). Vapaassa leikissä lapsi toimii siis ilman ohjausta tai tietoisesti annettua tehtävää. Lapsi on usein saanut mallin leikkiin jostakin todellisuuteen pohjaavasta tapahtumasta tai kokemuksesta. Vapaassa leikissä lapsi käsittelee koettuja aistihavaintoja ja tuntemuksia omassa tahdissaan ilman, että tätä on kehotettu tiettyyn toimintaan.

Vapaan leikin säännöt kumpuavat kulloisestakin tilanteesta ja niinpä leikki voi olla epäjohdonmukainen, katkonainen, pysähtynyt tai kaaosmainen, ja silti lapselle toimiva. Leikiessään vapaasti lapsi ottaa ympäröivää tilaa haltuunsa leikkiä varten ja kokee vahvaa osallisuutta leikin maailmaan ja tapahtumiin niin sanotussa flow-tilassa. Ulkopuolelta voikin virheellisesti näyttää siltä, ettei pysähtyneessä leikissä tapahdu mitään. Kaaosmaiset leikit puolestaan voivat aikuisesta vaikuttaa tarkoituksettomalta sotkemiselta tai häiriköinniltä. (Vehkalahti – Urho 2013: 18)

2.1 Vapaan leikin merkitys

Joidenkin näkökulmien mukaan lasten leikit päiväkodissa ovat liian usein ohjattuja ja sisältävät liiaksi lyhyitä tapahtumakulkuja. Tyhjien hetkien hukuttaminen viriketulvaan

päiväkodissa voi johtaa siihen, että lapsi tottuessaan ohjelmoituun ajanviettoon on lähes tai kokonaan kyvytön kehittämään itse tekemistä itselleen. Rakentava ikävystyminen johtaa siis tässä suhteessa lapsen luovuuteen. Vaatii aikuiselta ponnistelua ymmärtää, että lapset tarvitsevat hengähdysjaksoja ja jopa pitkästymisen tunnetta päivän aikana, jotta he saavat aikaa kokea ja aistia rauhassa, sekä tehdä havainnoista itselleen leikkiä. (Vehkalahti – Urho 2013: 70)

Päiväkodin henkilökunta tukahduttaa lapsen innostuksen sekaantuessaan liiaksi vapaaseen leikkiin. Aikuisten tulisi puuttua vapaaseen leikkiin lähinnä lasten pyynnöstä tai jos näiltä puuttuu esimerkiksi jokin työväline. Virikkeiden tarjoaminen ei kuitenkaan haittaa vapaata leikkiä. Leikin ”vapauttaminen” ei myöskään tarkoita sitä, etteivätkö aikuiset saisi innostaa lapsia jonkin leikin pariin. Aikuinen voi hyvin ehdottaa jotakin tiettyä toimintaa lapselle, mikäli tämä tuntuisi siitä pitävän tai hyötyvän. Ammattilaisen on kuitenkin kysyttävä itseltään puuttuuko hän leikkiin tehostaakseen jotakin tiettyä toimintaa tai tyrkyttääkseen ajatuksiaan, vai tekeekö hän sen auttaakseen lasta kehittymään (Laxén 1999: 66). Vapaan leikin ei tarvitse siis olla sellaista toimintaa, joka on kokonaan lapsen itsensä keksimää. Lapsi poimii ideoita, lähtökohtia ja virikkeitä leikkiinsä kaikkialta ympäriltään. Televisio, pihapiirin tapahtumat ja uudet kaverit tai lelut voivat kaikki olla lähtökohtia leikille. Myös valmiit toimintamallit lähtevät lasten leikeissä uusille urille. Aikuisen tulisikin miettiä miten antaa virikkeitä lapsen leikille hyödyttäen lasta itseään (Vehkalahti – Urho 2013: 47).

Lapsen motivaatio ja kiinnostus heräävät helpommin toiminnassa jossa lapsi pääsee itse vaikuttamaan ja toteuttamaan omaa näkemystään. Suorituskeskeisyys ja valmiit mallit eivät kehitä lapsen luovaa ajattelua. Vapaat leikkitilanteet ovat lapsen luovaa toimintaa, jossa tämä rakentaa keinotekoisia tilanteita ja tapahtumakulkuja (Vehkalahti – Urho 2013:23). Sekä terveelle että erityistä tukea vaativalle lapsille luovalla toiminnalla on terapeuttinen merkitys. Vapaassa leikissä lapsi keskittyy täysin tekemiseensä ja voi ratkaista monia ongelmia, mikäli ympäristö, vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta suhtautuvat lapsen tunteiden ilmaisuun suvaitsevasti. (Laxén 1976: 12–25)

Lähikehityksen vyöhyke – teoriastaan tutun valkovenäläisen psykologin Lev Vygotskyn mukaan leikillä erilaisten kuvitteellisten tilanteiden synnyttäjänä on suuri merkitys kielen, ajattelun ja ennenkaikkea moraalin kehittymiseen. Leikissä lapsi joutuu punnitsemaan omia halujaan suhteessa sääntöihin ja leikin kulkuun ja joutuu näin vastusta-

maan impulsiivisia tuntemuksiaan (Hännikäinen - Rasku-Puttonen 2001: 169–170). Aikuisen jatkuva läsnäolo leikissä sääntojen keksijänä ja oikea-väärä – käsitysten vahvistajana ei siis anna lapselle tilaa punnita itse kuinka tilanteissa tulisi toimia.

Vygotskyn mukaan mielikuvitusleikki on lapsen kehityksen kannalta otollisin tapa oppia uutta. Vygotsky painottaa lapsen hedelmällisintä oppimista juuri leikissä, sillä siinä lapsi tähtää toiminnoissaan spontaanisti ikätasonsa yläpuolelle. Leikki siis luo lapselle oppimisympäristön, jossa lapsi on muita toimintakehyksiä kykenevämpi omaksumaan uusia asioita. (Bodrova 2008: 5)

2.2 Aikuisen rooli leikissä

Erilaisia eriäviä näkökulmia siitä, miten paljon aikuisen tulisi osallistua lasten leikkiin, on pyritty yhdistämään osoittamalla, että aikuinen voi olla läsnä olematta silti hallitseva toimija. Pääasia on tasapainon löytäminen liian vähäisen ja liiallisen auttamisen välillä. Jos lapset jätetään kokonaan keskenään, leikki ei välttämättä kehity, jos taas aikuiset kokoajan auttavat ja opettavat, ei lapsilla ole mahdollisuutta riskien ottamiseen ja omien ideoiden kokeilemiseen. (Kalliala 2008: 56)

Aikuisella voi olla joko suora tai epäsuora vaikutus lapsen leikkiin. Aikuinen määrittelee lapselle leikin puitteet: leikin fyysisen tilan, välineet ja leikille osoitetun ajan. Se, kuinka suuri tila tai aika tai kuinka monipuoliset leikkivälineet lapselle annetaan, määrittelee sen arvon, jonka aikuiset lapsen leikille asettavat. Jopa kasvatusalan ammattilaisten keskuudessa vapaan leikin arvostus vaihtelee. Aikuisen vastuulla on kuitenkin ennen kaikkea tarjota lapselle päiväkodissa sellaisia kokemuksia, joista lapsi voi ammentaa leikkiä. (Kalliala 2003: 40)

Aikuinen ei voi pakottaa lasta leikkiin, sillä ollakseen leikkiä, toiminta edellyttää vapaaehtoisuutta toimijoilta. Lasta ei tarvitse kehottaa leikkimään kaiken aikaa. Pitkästymistä tai sen osoittamista ei pidä pelästyä, sillä vain se saa lapsen miettimään, mitä olisi kiva tehdä (Riihonen 1991: 17). Aikuisten mahdollisuutena kannustaa leikkiin ovat rohkaista lasta, sekä auttaa lapsen mielikuvitusta virittymään jolloin tämä aloittaa leikin. Tavoitteena päiväkodin henkilökunnan työssä ja toiminnan suunnittelussa tulisikin olla pyrkimys tarjota lapselle kokemuksia ja tietoa, joista lapset voivat saada ideoita, ja joita he voivat käsitellä leikeissään. Myös keskustelu ja vuoropuhelu aikuisten ja lasten kesken toimivat mielikuvituksellisen leikin aineksena. Älyllisesti haastava ja kielellisesti rikas

ympäristö edistää lasten monipuolista leikkiä. Kun lapset oivaltavat asioita itse, sekä kehittävät itse omat sääntönsä leikissä suoran toiminnan tai mallien tarjoamisen sijaan, kehittyvät samalla lasten itseohjautuvuus ja luova ajattelutapa. (Kauppinen 1995: 30–31)

Aikuiset usein puuttuvat leikkiin päiväkodissa silloin, kun jotakin lasta ei oteta mukaan. Monille aikuisille on kuitenkin epäselvää, millä tavoin lasta voisi rohkaista aloittamaan oman leikin. Tyypillistä on myös se, että joku lapsista kuljeskelee pihalla osaamatta päättää mitä leikkiä, jolloin aikuiset yrittävät auttaa lasta keksimään, mitä tämä voisi tehdä seuraavaksi. Aikuisten tulisi pyrkiä tarjoamaan pitkäkestoista leikkiä vaihtoehtoksi lapsille, joilla on vaikeuksia siirtyä leikistä toiseen. Usein aikuisilla on kuitenkin vaikeuksia keksiä, kuinka auttaa tällaista ”kuljeskelevaa” lasta leikkimään. (Kalliala 2003: 127–128)

Aikuisen roolin leikin tarkkailijana tulisikin olla aktiivisempaa, kuin vain uskomista siihen, että leikki on tärkeää. Leikki todella tarvitsee aikansa ja paikkansa, joihin vain aikuinen voi vaikuttaa. Leikin rikastuttaminen päiväkodissa, sekä monipuolisen leikkiympäristön rakentaminen vaatii aikuiselta luovaa ajattelua, jonka avulla kannustus lasten leikkiä kohtaan, saa leikin todella kukoistamaan. (Kalliala 2003: 100–105)

Mahdollisimman laajojen vapauksien antaminen lapselle leikissä, voidaan nähdä monella tapaa hyvänä asiana. On kuitenkin vaikea asettaa rajaa lapsen positiiviselle ja negatiiviselle vapaudelle. Toisaalta lapsen yksityisyyttä ja salaisuuksia tulee arvostaa, toisaalta taas kontrolli ja toiminnan rikastuttaminen palvelevat myös lapsen tarpeita. Lapset tarvitsevat sekä vapautta, että ohjausta ja aistien stimulaatiota. Aikuisen on kuitenkin asetettava tietyt rajat leikille, jottei kukaan lapsista satuta itseään. Erityisesti pojat voivat olla kiinnostuneita sota- ja taisteluteemaleikeistä, ja heidän mielenkiinnolleen tulee asettaa arvoa, kuitenkin tehden samaan aikaan selväksi, että ketään ei saa satuttaa leikissä. Kiinnostus aseisiin ja taisteluun on pojille 3-5-vuotisikävaiheessa niin luontaista, että eräässä päiväkodissa, missä aselelut kiellettiin, pojat alkoivat nakertaa aseita päivällispöydässä näkkileivästä. Tämän jälkeen aseet sallittiin taas, ja pojat alkoivat rakentaa niitä Legoista. (Kalliala 2003: 123–124)

3 Rakenteluleikki

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen nojalla lapsella on oikeus lekkiin (Yleissopimus lapsen oikeuksista). Lapset leikkivät itsensä vuoksi ja oppivat leikkiessään. Leikki on yksilöllistä, mutta vertaisryhmä vaikuttaa leikin kulkuun. Apuna leikeissään lapset käyttävät kaikkea näkemäänsä jäljitelläkseen todellisuutta ja luodakseen fiktiota. Lapset ovat kiinnostuneita esineistä osana ympäristön aktiivista tutkimista. Esineiden kautta esineleikkiin tutustuminen onkin lapselle tärkeä osa abstraktin ajattelutavan omaksumista. (Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005)

Rakenteluleikki voidaan määritellä esineiden käsittelyksi rakentamistarkoituksessa, jonka päämääränä on jonkin luominen (Hakkarainen 1990:54). Rakenteluleikki on siis luovaa toimintaa. Rakenteluleikin muotoja on paljon erilaisia, mikä saattaa tehdä rakentelun tunnistamisesta joskus hankalaa. Yleisimpiä rakenteluleikkejä päiväkodissa lienevät rakennelmien työstäminen muovisista lego- ja dublo -rakennussarjoista sekä erikokoisista ja muotoisista puisista palikoista. Myös erilaiset majanrakennusleikit ovat rakenteluleikeistä hyvin suosittu muoto. (Helenius – Lummelahti 2013: 135–140)

Lapsi konstruoi ja kokeilee esineiden käyttöominaisuuksia omalla tavallaan. Erilaisten esineiden käyttömahdollisuuksien oppiminen tapahtuu leikinomaisen kokeilun avulla (Hakkarainen 1990:137). Rakentaessaan lapsi myös hallitsee ja kehittää maailmaansa, rakentamalla leikin kautta rakennelman lisäksi itseään ja omaa ajatteluaan. Käsillä tekeminen vahvistaa lapsen mielikuvitusta. Esineiden ja tuotosten syntyminen omissa käsissä ja prosessin seuraaminen auttavat lasta ymmärtämään, mihin esineitä tarvitaan ja miten niitä voidaan käyttää. Tehdessään käsillään ja leikkiessään lapsi hahmottaa ympäröivää maailmaa. Tekeminen, josta syntyy konkreettisesti jotain, tuottaa lapselle onnistumisen kokemuksen. Usein rakenteluleikissä itse valmis tuotos ei ole leikin tärkein päämäärä, vaan rakentamisprosessi. Rakenteluleikki jatkuukin usein rikkomisleikkinä, mikä sekin on tärkeä osa leikkiä. (Vehkalahti – Urho 2013: 23–25)

Erilaisten materiaalien kokeileminen ja niistä luominen ovat lapselle mieluista puuhaa. Rakentelussa kehittyneet taidot saattavat olla myös myötävaikuttajana matemaattisten valmiuksien omaksumisessa, sillä rakenteluleikissä lapsi sijoittaa esineitä toisten jatkeeksi ja käsittelee näin järjestyslukuja ja summia. Myös kokoerojen, pituuksien ja leveyksien hahmottaminen on rakentelussa tärkeää. Näiden taitojen harjoittelu leikissä

helpottaa matemaattisten aineiden opiskelua myöhemmin esikoulu- ja koulumaailmassa. (Helenius – Lummelahti 2013: 135).

Rakenteluleikeissä lapsi luo itselleen tavoitteita, joita kohti pyrkii rakentaessaan. Tavoitteena rakentelussa on usein jonkin keksityn mielikuvan saavuttaminen mahdollisimman tarkasti. Mielikuvan muodustuminen ja sen tavoitteleminen vahvistuu sitä voimakkaammaksi mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa. Myös kokonaisuuksien hahmottaminen on osa rakenteluleikkiä. Säännöllinen osallistuminen rakenteluleikkiin parantaa lapsen hahmottamiskykyä sekä käden ja silmän yhteistyötä. (Helenius – Lummelahti 2013: 136)

Rakenteluleikit ovat lapselle hyvä yhteistyön muoto, sillä kannustaminen ja positiivisen palautteen antaminen ovat ryhmäleikissä olennaisia asioita. Yhdessä rakentaminen myös kehittää lapsen sosiaalisia taitoja, sillä se vaatii neuvottelua siitä, miten rakennelmaa työstetään yhdessä eteenpäin. Sekä 2- että 6-vuotiaita lapsia kiehtoo rakenteluleikissä sama asia: se, että leikki muistuttaa oikeaa työtä, koska tuotos voi olla esimerkiksi talo, jossa on oikea oviaukko ja ikkunat (Kurki 1988: 23). Usein suuria tavoitteita tai odotuksia rakenteluleikille ei liiemmin aseta päiväkodin henkilökunta, eivätkä toiset lapset, mikä tekee leikistä lapselle mieluisan.

3.1 2-6-vuotiaan rakenteluleikin kehitys

Vauva kääntelee palikoita kädessään, sitten heittelee ja koputtelee niitä yhteen. Jo alle 1-vuotiaana lapset oppivat leikkimään vanhempiensa kanssa yksinkertaisia leikkejä, joiden keskiössä on lapsen ja aikuisen välinen emotionaalinen vuorovaikutus. Vähitellen aikuisten kanssa leikkiessään lapsi oppii kuitenkin vuorottelemaan leikin sosiaalisia tilanteita ja alkaa ymmärtää leikin vastavuoroisuutta (Kauppinen 1995: 28, Kalliala 2008: 43).

Jo kaksivuotiaalta alkaa palikkatornin rakentelu hiljalleen onnistua. Alle 3-vuotias lapsi leikkii pääsääntöisesti aikuisen tai toisen lapsen kanssa rinnakkain, toiminnan ollessa vahvasti esineellistä. Vähitellen leikkitaidot kehittyvät ja leikki muokkaantuu yhdessä leikkimiseksi ryhmän jäsenten kesken. Kummatkin leikin muodot rinnakkainleikki ja yhteisleikki ovat tärkeää harjoittelua tulevia ihmissuhteita varten (Leikkivä ihminen 2000: 13).

Kolmevuotiaalla on rakentelussaan jo selkeä päämäärä, mielessään jokin rakentelun malli. Palikoiden paikalleenkokeilu ja -sovittelu kehittävät lapsen motorisia taitoja. Rakennelman suunnittelu puolestaan kehittää mielikuvitusta. Rakentevaa lasta tulisikin kannustaa niin, ettei liiaksi auta tai neuvo, jotta lapsi saa itse kokeilemalla sovitella osia paikalleen. (Riihonen 1991: 15)

Lasten leikki etenee leikistä aikuisen läsnäollessa, seuraavaksi lapset leikkivät ryhmässä rinnakkain omia leikkejään ja lopulta mahdollistuu yhteisten leikkien rakentaminen. Taidot neuvotella ja tehdä kompromisseja ovat kehityksen kannalta tärkeitä lapselle. Näiden taitojen opettelu aloitetaan kotona vanhempien kanssa ja niiden harjoittelua jatketaan erilaisissa ryhmätilanteissa päiväkodissa (Sinkkonen 2004: 39). Neuvottelu on tärkeä osa ryhmässä rakentamisen prosessia. Palikoiden sijoittamisesta on käytävä keskustelua koko ryhmän kesken, jotta voidaan saavuttaa harmoninen rakenteluhetki.

Leikkiä voidaan jaotella leikkitapojen lisäksi erilaisiin leikin lajeihin. Leikin sanotaan alkavan harjoittelu- tai esineleikistä ja jatkuvan sitten kehittyneempänä kuvitteluleikiksi (Symboli- ja roolileikki) sekä sääntöleikiksi. 3-6-vuotiaalla tyypillisin leikin muoto on juonellinen roolileikki, sekä muut erilaiset kuvitteluleikit, joihin myös rakenteluleikin elementit usein yhdistyvät (Kalliala 2008: 41–43). Lapset saattavat esimerkiksi yhdistää majaleikkiin roolivaatteita ja erilaisia leluja majan varustukseksi.

Lapset saattavat käyttää rakennelmien kanssa leikkiessään muihin leikkeihin tarkoitettuja leikkivälineitä, esimerkiksi pieniä eläimiä tai nukkeja. Myös erilaisia askartelumateriaaleja voidaan käyttää rakenteluleikin elementteinä (Helenius – Lummelahti: 137). 3–5-vuotiaana sekä pojille että tytöille tyypillinen rakenteluleikki on myös erilaisten piilojen ja asutusten rakentaminen leluhahmoille. Pojat saattavat yhdistää rakenteluleikin sotaleikkiin, jossa taistelevat pienet sotilaat tai figuurit tarvitsevat vallihautoja ja suojia avukseen. Mitä enemmän rakentamisen tarkoitus jättää varjoonsa itse sotimisen toimintoa, sitä tyytyväisempiä leikkiin päiväkodin aikuiset tyypillisesti ovat, sillä organisoitu rakenteluleikki muistuttaa laajentuessaan yhä enemmän kehittävää leikkiä ja näin sen hyödyllisyys on helpommin aikusen havaittavissa. Kuitenkin sotaleikillä jo itsessään on lapsen kehitykselle selkeä tarve ja hyöty. (Kalliala 2003: 123–124)

Lapset rakastavat myös rakennelmia, joihin he mahtuvat itse sisälle. Tällainen rakennelma on helppo työstää esimerkiksi suurista puupalikoista pelkkinä ääriviivoina lattiaan. Joskus rakenteluun on mahdollista ottaa mukaan huonekaluja, peittoja ja tyynyjä,

jolloin mahdollistuu majan rakentaminen. Isompien, 5–6-vuotiaiden rakenteluleikki voi tuottaa suuriakin rakennelmia, ja olla hyvin intensiivistä ja pitkäkestoista. (Helenius – Lummelahti: 137)

3.2 Leikkivälineet rakenteluleikissä

Kuusi ensimmäistä elinvuotta ovat lapselle erityisen tärkeitä kehitysvuosia ja tämänikäisten lasten leikkikalujen valinnassa tulis olla erityisen tarkka. Lapsi oppii erilaisten esineiden ominaisuuksia ja käsittelymahdollisuuksia tekemällä, siksi tulisi suosia sellaisia leluja, joiden toimintaan lapsi pystyy itse vaikuttamaan, sen sijaan, että lapselle tarjoaa pelkästään mekaanisia leluja. Oppimisen mahdollisuudet leikissä korostuvat silloin, kun lapset saavat nähdä, miten erilaiset lelut toimivat ja mistä ne koostuvat. Lelun rikkoutumisesta varoittamisen sijaan, lapselle tulisi antaa mahdollisuus purkaa lelu osiin ja nähdä miten se toimii. Rakennuspalikat ovat tästä syystä yleisesti ottaen hyviä leikkikaluja, kuten myös yksinkertaiset, koottavat lelut. (Vakkuri 1999: 46)

Jotta lapsella olisi mahdollisuus opetella lelun toimintaa ja osista koostumista, tulisi lelujen valintaan kiinnittää päiväkodissa huomiota, sillä läheskään kaikki lelut eivät sovellu purettaviksi, vaikka saattavat ulkonäkönsä puolesta houkutella lasta siihen. Yleisesti päiväkodissa kuitenkin suositaan kestävistä materiaaleistä koostuvia, simppeleitä leluja ekologisuuden, taloudellisuuden sekä pedagogisen oppimisen nimissä. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittää rikkaan leikkiympäristön luomisen ja uudistamisen varhaiskasvatuksen osaksi. Hankinnoissa ja suunnittelussa tulee ottaa huomioon lasten ikä, sekä välineiden muunneltavuus ja monipuolisuus. Leikkivälineitä tulee olla riittävästi ja leikkiympäristöa tulee laajentaa myös luontoon mahdollisuuksien mukaan (Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005).

Kansainvälinen lasten leikkijärjestö (International Council of Childrens's Play) määrittelee hyvän leikkivälineen ominaisuudet seuraavasti:

1) Lelu soveltuu lapsen ajatusmaailmaan.
2) Lapsen voimat riittävät lelun käsittelyyn.
3) Lelu on turvallinen.
4) Lelu edistää silmän ja käden yhteistyötä.
5) Lelu on rakenteeltaan yksinkertainen soveltuen monenlaisten toimintojen ja ajatusten ilmaisemiseen.

6) Lelu aktivoi oma-aloitteisuuteen ja luovaan toimintaan tarjoamalla lapselle mahdollisuuksia toteuttaa jatkuvasti muuttuvia ideoita.
7) Lelu tukee lasten keskinäistä sekä aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta ja näin myös kielellistä kehitystä.
(Lyytinen, Paula 2000: 43.)

Palikat ovat ajattomia ja hyvin suosittuja leluja päiväkodissa. Palikat toimivat usein rakennusmateriaalina erilaisille leluhahmojen asumuksille, eläinlelujen pesille tai autojen talleille. Rakennelmat ovat muokattavissa nopeasti kulloiseenkin leikkiin liittyvän tarpeen mukaan. Tämä ylläpitää palikoiden suosiota käyttökelpoisina leluina päiväkodissa. Palikoita on monenlaisia, erilaisilla, toisiinsa kiinnittyvillä mekanismeilla toimivia muovisia ja puisia, tai sileäpintaisia, joilla rakentaessa lapsen tavoitteet kohdistuivat taitojen kehittyessä mitä villeinten rakennelmien tuottamiseen.

Lego-palikat ovat löytäneet tiensä useimpiin päiväkoteihin monipuolisen työstettävyytensä, sekä kestävyytensä vuoksi. Lego-palikoita on erikokoisia ja värisiä, mikä tekee rakentelusta mahdollista kaikille 2–6-vuotiaille lapsille. Alle kolmevuotiaille tarkoitetut dublo-legot ovat kookkaampia ja tarkoituksenmukaisia yksinkertaisten tuotosten esimerkiksi talon rakentamiseen, kun taas tavalliset lego-palikat ovat näppärämpiä ja soveltuvat vanhemmille lapsille hyvin esimerkiksi erilaisten kulkuvälineiden pienoismallien rakennusmateriaaliksi (Helenius – Lummelahti 135–141). Lego-palikoista on myös erilaisia rakennussarjoja ja erimuotoisia kappaleita, esimerkiksi eläimen tai renkaan muotoisia palikoita, jotka saattavat virittää lapsen mielikuvituksen tuottamaan tietynlaisia ympäristöjä. Koska palikat ovat ominaisuuksiltaan yksinkertaisia, jää niillä leikkiessä runsaasti varaa mielikuvitukselle.

Erilaiset majaleikit rakentuvat sisätiloissa useimmiten niistä materiaaleista ja esineistä, joita päiväkodissa käytetään jokapäiväisiin toimintoihin. Huonekalut, pöydät ja tuolit ovat suosittuja peruselementtejä erilaisille majarakennelmille. Peitot ja tyynyt sekä erilaiset kankaanpalat toimivat majanrakennuksessa erinomaisesti toimittaen katon, seinien tai lattian virkaa. Maja ei aina ole pelkkä talo tai piilopaikka, vaan majan voi rakentaa esimerkiksi laivan tai lentokoneen muotoon.

Päiväkodissa on tärkeää varmistaa päivittäiseen käyttöön soveltuva rakennusvälineistö. Alle kolmevuotiaalle kuutiopalikat ja dublo-palikat toimivat hyvin, mutta yli neljävuotiaat lapset tarvitsevat runsaasti samanväristä ja -kokoista materiaalia esittävän raken-

tamisen tueksi. Tällaisesta materiaalista voi syntyä esimerkiksi seiniä, rakennuksia ja erilaisia tiloja tarpeen mukaan. Pienoiskokoiset tiilen malliset kappaleet, esimerkiksi puiset palikat, toimivat tähän hyvin, mutta niitä on oltava tarpeeksi paljon. Materiaalia voi täydentää erilaisilla elementeillä, mistä lapsi voi rakentaa esimerkiksi kattoja tai siltoja. Myös rakentelun ohjaaminen päiväkodissa tietyille alustoille on hyödyllistä, jos halutaan antaa lapselle mahdollisuus säilyttää rakennelma pidemmän aikaa. (Helenius – Lummelahti: 141)

Välineistön poiskorjaaminen on päiväkodissa usein haastava tehtävä, jota voidaan kuitenkin helpottaa osoittamalla kullekin rakenteluelementille omat säilytystilat ja laatikot, joihin lasta voidaan kannustaa itse korjaamaan rakentelun välineet leikin päätyttyä. Tarkat paikat välineille helpottavat myös rakentelun aloittamista seuraavalla kerralla. Viimeistään poiskorjatessa on kuitenkin tärkeää, että aikuinen kunnioittaa lapsen tuotoksia ja rakentelijoiden saavutuksia, ja kiinnittää niihin sekä omaa että muun ryhmän huomiota. (Helenius – Lummelahti: 141)

3.3 Rakenteluun suunnattujen lelujen historiaa

Vaikka rakennuspalikoilla on pitkä historia, toi vasta teollistuminen mukanaan todellisen villityksen erilaisiin, lähinnä pojille suunnattuihin rakenteluleluihin. Kiinnostuksen rakenteluun herättivät erilaiset uudet tekno-lelut, jotka aikaansaivat poikien kiinnostuksen tekniikkaan ja pienoismallien rakentamiseen. Tekno-leluiksi 1900-luvun alussa luettiin pienoismallit erilaisista liikennevälineistä, kuten leluautot, ja -lentokoneet. Rakentelulelujen tulo markkinoille ajoittuu samaan teollisen vallankumouksen jälkeiseen ajanjaksoon tekno-lelujen kanssa. Rakenteluleluilla pyrittiin saamaan poikia kiinnostumaan tekniikasta ja rakentamisesta, silmälläpitäen tulevaisuuden kovaa tarvetta teknisesti osaaviin työntekijöihin esimerkiksi autotehtaissa. (McClary 2004:106–113)

Myös opettajat alkoivat pitää mallinrakennustyöpajoja kouluissa, sillä he uskoivat rakentelun opettavan luovuutta ja itsevarmuutta sekä helpottavan mateematiikan ja fysiikan ymmärtämistä. Opettajat myös uskoivat kiinnostuksen ja sitä kautta ilmenevän menestyksen pienoismallien rakentamisessa johtavan pääsyyn hyvään työpaikkaan tekniikan maailmassa. (McClary 2004:108)

A.C. Gilbert keksi yhden ensimmäisistä brändätyistä rakennuspalikkasarjoista. Mysto Erector-palikat (Kuva 1) olivat metallista tehtyjä palikoita, joista oli mahdollista rakentaa

peruselementtejä ilman tiettyyn muotoon tähtäävää mallia. Kuten myöhemmin esimerkiksi Lego-palikat, Mysto Erector-palikat olivat vapaasti yhdisteltävissä toisiinsa, vaikka kiinnitysmekanismi olikin hieman monimutkaisempi ja vaati kiristystyökalun (McClary 2004: 113–114). Myös Suomen päiväkodeissa on ennen legojen yleistymistä ollut käytössä metallista valmistettuja mekano-palikoita, jotka sisälsivät kiristettäviä ruuveja ja muttereita (Helenius – Lummelahti: 138).

Rakentelu-, vesi- ja hiekkaleikit olivat poikien suuressa suosiossa Suomessa 1960-luvun lastentarhoissa. Vapaaseen leikkiin kuuluvaa vapautta yritettiin ruokkia ennakoimalla ja tarjoamalla lapsille tyypilliseen ja mieluisaan leikkiin tarvittavia välineitä, lattiarakenteluun palikoita ja rakenteluleikkiin myös lisämateriaalia, esimerkiksi autoja. Joskus suurempiin rakennusprojekteihin, talon tai -laivan rakentamiseen, tarvittiin aikuisen apua. Rakennusprojektien tulokset versoivat lasten vapaata leikkiä vielä pitkäksi ajaksi eteenpäin. (Finne 1992: 53)

Yleinen vaurastuminen näkyi myös päiväkodin leikkimateriaaleissa. Liikkumavaran lisäksi myös leikkivälineet paranivat. Puiset tai metalliset rakennuselementit korvattiin muovisilla silloin, kun muovisten lelujen käyttömahdollisuudet koettiin entisiin leluihin verrattuna paremmiksi. Muovi oli innovatiivisuudessaan kevyttä ja kestävää. Pedagoginen perusajattelu ja lelujen kovat kestävyysvaatimukset jarruttivat heppoisimpien lelujen saapumista päiväkoteihin. (Finne 1992: 114–115)

Lelujen kehittyessä lastentarhoissa mukauduttiin ajanmukaisuuden vaatimuksiin. Lego-palikat olivat tervetullut rakennuselementtisarja lastentarhaan, jossa kaivattiin sortuvien palikkarakennelmien uuvuttamille uusia tapoja tehdä kestävämpiä torneja ja linnoja. Puisia palikoita suosittiin silti edelleen enemmän kuin muoviversioita. Hyvän lelun vaatimukset täytti jo 60-luvulla myös Brion valmistama puinen junarata. Lastentarhojen henkilökunta oli mielissään lelun yksinkertaisuudesta, kestävyydestä ja ennen kaikkea siitä, että se oli valmistettu luonnonmateriaalista. (Finne 1992: 98–99)

Vaikka lastentarhoissa miltei jokainen esine hankittiin tietoisesti lasta varten, oli siellä yhä vain vähän hetkellisesti leikkimateriaaliksi muuntuvaa tai muunneltavaa materiaalia. Tämä korosti lapsen riippuvuutta aikuisesta, kuvastaen samalla nimenomaan aikuisen usein harhaantunutta näkemystä lapsen leikkivälinetarpeista. Lapselle sellaiset leikkiin suunnatut materiaalit, kuten kotitalousjätteenä pidetyt tyhjät purkit ja rikkinäiset kankaat, saattoivat olla hyvinki hedelmällisiä ja leikkiin vauhdittavia elementtejä, vaikka

aikuisen näkökulmasta ne olisivatkin olleet hyödyttömiä. Aikuisella oli keskeinen rooli lastentarhan leikkikulttuurin luojana ja siirtäjänä, sillä aikuisen tehtävä oli sisustaa leikkinurkkaukset ja tarjota lapsille aika, tila ja materiaalit leikkeihin.

3.4 Fröbelin palikat

Fröbeliläiseen lastentarhamateriaaliin kuuluivat puiset palikat, jotka oli tarkoitettu ohjattuun rakenteluun pöydän ääressä. Suomessa Fröbel-palikoiden (Kuva 2) käyttö ohjatuissa leikkitilanteissa oli hyvin yhtenäistä aina 40-luvulle asti. Lapset istuivat pöytien ääressä, kullakin edessään oma palikkalaatikkonsa. Ohjaajalla oli vastaava palikkasarja, ”lahja”, isommassa mittakaavassa ja tämä asetteli palikoita rakennelman muotoon yksi kerrallaan, kysellen samalla lapsilta mihin seuraava palikka mahdettaisiin laitttaa. Kun ohjaajan mukana rakenneltu omista palikoista koottu versio rakennelmasta oli valmis, oli vapaan leikin aika. Lapset kysyivät usein leikin päätteeksi "saaks rikkoa", ja kun lupa oli annettu ja rakennelmat purettu, tuli palikat kerätä takaisin puisiin säilytyslaatikoihin. (Finne 1992: 71)

Schrader-breymannilainen fröbeliläisyys muovasi suomalaisten lastentarhojen käytäntöjä alusta lähtien, ja vakiinnutti työn ja opetustuokioiden lisäksi leikin lastentarhojen keskeiseksi toimintamuodoksi. Fröbeliläinen rakentelu sisälsi elementtejä opetuksesta, ohjatusta toiminnasta ja vapaasta leikistä. Lapsi rakensi aikuisen johdolla tarkasti ohjeiden mukaisesti, mutta sai lopuksi vapaasti leikkiä omalla tuotoksellaan. (Finne 1992: 110)

1960-luvulle tultaessa Fröbel-palikoiden avulla järjestetty opetustuokio ja sitä seuraava leikkihetki siirtyivät historiaan, palikat olivat nyt vapaita lasten omaehtoiseen rakenteluun lattialla leikkihuoneessa tai huoneessa, missä oli eniten tilaa. Lisävälineistönä vapaassa rakenteluleikissä käytettiin alkuun puisia miniatyyritylkaluja, -hevosia ja -rattaita ja myöhemmin leikkiautoja. (Finne 1992: 54, 104)

Fröbelin palikat ja niillä työskentely korostivat lasten omatoimisuutta ja luovuutta. Lapsi loi palikoilla itse materiaalia leikkiinsä, määrittäen palikoille ja niistä koostuville rakennelmille omat merkityksensä. Friedrich Fröbelin ohje lasten kanssa toimiville oli toimia ollen ’’sisäisesti aktiivinen, ulkoisesti passiivinen’’. Fröbelin palikoita säilytettiin puisissa laatikoissa, jotka nekin taipuivat lasten leikeissä erilaisiksi tervetulleiksi suojiksi ja majapaikoiksi muille leikkikaluille. (Helenius – Lummelahti 2013: 141–146)

3.5 Luonnonmateriaalit rakenteluleikissä

Jo 1960-luvulla lastentarhojen opettajat keräsivät laudanpätkiä ja muita rakentelutarvikkeita materiaaliksi lasten ulkona tapahtuviin rakenteluleikkeihin, sillä aikuiset havaitsivat, että rakentaminen oli varsinkin pojille hyvin luontaista leikkiä. Leikkivälineeksi yritettiin kerätä muutakin, kuin säännöllisen muotoista, palikkamaista materiaalia. Fröbeliläinen luonnonmateriaalien arvostaminen toi myös hiekan ja hiekkaleikit sisälle lastentarhoihin. Sisällä saattoi olla suuri hiekka-allas tai sen puuttuessa tavalliset uunipellit, jotka oli täytetty hiekalla. Sardiinipurkeista tehtyjen pyörättömien autojen lisäksi hiekkaleikeissä käytettiin apuvälineinä esimerkiksi käpyjä ja erimittaisia keppejä. (Finne 1992: 55–58)

Hiekkalaatikko on vakiovaruste päiväkodin pihalla ja tarjoaa kaikenikäisille lapsille mahdollisuuden rakenteluleikkiin (Helenius – Lummelahti 2013: 142). Hiekkalaatikossa erilaisten rakennelmien luominen perustuu vahvasti lapsen mielikuvitukseen ja luovuuteen, hiekan ollessa neutraalin värinen ja lasten käsissä helposti muokattava materiaali. Hiekkaleikit kuuluvatkin päiväkodin ulkoleikeistä yleisimpiin, poislukien talviaika, jolloin hiekka on yleensä jäässä ja vaikeasti työstettävissä.

Rakenteluleikkeihin lukeutuvat myös erilaiset majanrakennusleikit. Majoja ja piiloja on mahdollista rakentaa myös ulos. Materiaaleina toimivat esimerkiksi erilaiset heinät, havut, oksat ja puunrungot. Maja on lapsen oma paikka, jossa lapsi saa itse päättää kuka saa tulla sisään ja kuka ei. Melkein kaikki tilat, joissa lapsi liikkuu päivän aikana, ovat aikuisten tiloja, siksi on tärkeää tarjota lapselle mahdollisuus myös omaan tilaan ja kunnioittaa majaa ja sen rakentajaa. (Vehkalahti – Urho 2013: 38)

Lumella on keskeinen osa lasten rakenteluleikeissä talvisaikaan. Lumesta voi rakentaa esimerkiksi lumiveistoksia, lumiukon tai lumilinnan. Myös pelkät lumikasat ovat lapsista hauskoja leikkipaikkoja. Lumen muokkautuvuus mahdollistaa lumen kasaamisen, kaivamisen ja muotoilun helposti. Isojen rakennelmien tekeminen lumesta voi vaatia aikuisilta apua, mutta on erinomainen yhteistyön muoto myös lasten kesken. Veden jäädyttäminen aikuisen tai vanhemman apurin avulla mahdollistaa myös jääveistosten tekemisen ulkona. Lumi- ja jäärakennelmia voi myös koristella erilaisilla kepeillä tai kivillä. (Kurki 1988: 34–35)

Vaikka luonnonmateriaaleja käytetään joissain päiväkodeissa rakentelumateriaaleina edelleen, on muovi syrjäyttänyt niiden asemaa käyttöominaisuuksiensa ja epäilemättä myös hygienisyytensä johdosta. Sisälläkin tapahtuvaan rakenteluun olisi kuitenkin hyvä saada erilaisia luonnonmateriaaleja tueksi, esimerkiksi oksia ja kiviä, joilla rakennelmia voitaisiin täydentää erilaisiin muotoihin, ja lapset oppisivat käsittelemään erilaisia pintoja ja materiaaleja rakentaessaan. (Helenius – Lummelahti: 140)

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Päiväkoti toimintaympäristönä

Päiväkodissa lasten leikkitilanteita on aina aikuinen valvomassa ja toiminnallaan tukemassa, mikä tarkoittaa, että tarkkailuun perustuvaa tietoa lasten leikkitilanteista on olemassa valtavasti. Tämän lisäksi suurin osa saatavilla olevasta menetelmä- ja teoriatiedosta keskittyy päiväkodeissa tehtyihin tutkimuksiin. Työtäni varten haastattelin lastentarhaopettajia, joiden havaintoihin ja kokemuksiin perustuvaa tietoa käsittelen, tukenani aiemmin kirjoitettu teoria.

Yhteistyöpäiväkotini sijaitsee pääkaupunkiseudulla. Päiväkodissa on noin 150 lasta, jotka ovat iältään 1–6-vuotiaita. Päiväkoti toimii kolmessa eri toimipisteessä. Yksi haastattelemistani lastentarhanopettajista on päiväkodin esikouluikäisten lasten ryhmän opettaja. Tätä ryhmää lukuun ottamatta ryhmät ovat sisarusryhmiä, joissa 1–5-vuotiaat lapset toimivat suurimman osan päivästä yhdessä.

Tarkasteluni kohteeksi valikoituivat päiväkodin 2–6-vuotiaat lapset. Aiheen rajauksen kannalta pohdin aluksi pienemmän ikähaarukan asettamista aineiston keruuseen, mutta koska yhteistyöpäiväkotini ryhmät ovat niin sanottuja sisarusryhmiä, olisi päiväkodin työntekijöiltä ollut vaikea saada luotettavasti tietoa ainoastaan 3–5-vuotiaista lapsista. Tämän lisäksi sain mahdollisuuden haastatella päiväkodin esikoululaisryhmän opettajaa ja näin kerätä arvokasta tietoa myös 6-vuotiaiden lasten rakenteluleikistä.

4.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiä olivat:

1. Millaisia rakenteluleikkejä päiväkodissa on lastentarhanopettajien mielestä?
2. Millä tavoin päiväkodin henkilökunta tukee lasten rakenteluleikkiä?

Kysymyksilläni pyrin selvittämään sitä, millaisia rakenteluleikin muotoja lastentarhanopettajat havaitsevat päiväkodissa, miten rakenteluleikit eroavat lapsilla eri ikäryhmittäin ja yksilöittäin, sekä sitä, mitkä ovat päiväkodin henkilökunnan mahdollisuudet ja tavat kannustaa lasta rakenteluleikin pariin ja leikin aikana. Näihin kysymyksiin kätkeytyi vastaus siihen, kannustetaanko lasta rakenteluleikkiin päiväkodissa, vai jätetäänkö se yksinkertaisesti huomiotta.

Tarkoituksena oli takastella päiväkodin rakenteluleikkiä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, joten valitsin menetelmäsuuntaukseksi kvalitatiivisen tutkimuksen. Tahdoin saada mahdollisimman paljon tietoa leikin yhdestä erityisestä osa-alueesta, rakenteluleikistä.

4.3 Aineistonkeruumenetelmät

Valitsin työni aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun. Haastattelulla on mahdollista kerätä lomakekyselyä enemmän tietoa laajudeltaan suppeasta, ennalta kartoittamattomasta aiheesta, kuten rakenteluleikki. Haastattelussa kysymyksiä on mahdollista tarkentaa ja niihin on mahdollista palata haastattelun eri vaiheissa (Hirsijärvi – Remes 1997: 151, 192–193). Haastattelussa haastateltavalla on myös mahdollisuus tulkita kysymyksiä ja tuottaa näin laajempia vastauksia, sekä käyttää kuvaavia esimerkkejä vastauksissa. Haastattelussa on myös mahdollisuus motivoida haastateltavaa haastattelun aikana (Hirsijärvi – Hurme 1982: 15).

Koska haastateltavien valinnassa voi epäonnistua joskus, tulisi miettiä keneltä saadaan juuri sellaista tietoa, mitä haetaan (Hirsijärvi – Hurme 1982: 130). Lastentarhanopettajilla on mielestäni päiväkodin henkilökunnan jäseninä ja pedagogisen toiminnan suunnittelijoina ajankohtaisinta ja luotettavinta tietoa siitä, miten lapsi päiväkodissa leikkii ja minkälaisia havaintoja ja johtopäätöksia voidaan tehdä tarkastellessa leikkivää lasta.

Päädyin yksilöhaastatteluihin käytännön syistä. Useamman haastateltavan saaminen paikalle haastatteluun samaan aikaan olisi tuottanut kuormitusta henkilökunnalle. Li-

säksi päiväkodin ryhmät työskentelevät eri toimipisteissä, joista saapuminen haastatteluun toisaalle, olisi vienyt heidän aikaansa kohtuuttomasti.

Käytin haastatteluissa teemahaastattelun haastattelumenetelmää. Teemahaastattelun avulla on mahdollista kerätä pieneltäkin määrältä haastateltavia hyvin runsas aineisto, jolloin tulokset kuvaavat hyvin hyvin inhimillistä elämää ja sen monivivahteisuutta. Kun haastattelijalla on pyrkimys päästä syvälle tarkasteltavaan asiaan ja ilmiöihin, hän tarvitsee mittavan aineiston, joka tekee oikeutta tuolle moninaisuudelle, ja silloin teemahaastattelu on erinomainen aineistonkeruumenetelmä (Hirsijärvi – Hurme 1982: 108).

Haastatteluiden teemat olivat yksilölliset erot, ikä, leikkitilanne, välineet, vahvistaminen ja vaikutukset. Teemat muodostuivat niistä leikkiin liittyvistä asiakokonaisuuksista, joiden katsoin olevan yhteydessä tutkimuskysymyksiin. Yritin tavoittaa leikin vaiheittaisen etenemisen prosessina, alkaen sen edellytyksistä edeten leikin vaikutuksiin. Yksilöllisillä eroilla tarkoitin haastattelutilanteissa niitä eroja rakenteluleikissä, jotka eivät kytkeydy lasten ikään. Tahdoin siis selvittää sitä, millaisia erilaisia rakenteluleikkejä keskenään samanikäisetkin lapset tyypillisesti leikkivät päiväkodissa. Leikkitilanteen teemaan liittyen tahdoin puolestaan selvittää leikin alkamisen edellytyksiä, sekä rakenteluleikkitilanteen tyypillisiä piirteitä: leikkijöiden määrää, tunnelmaa, aikuisen roolia leikissä. Vahvistamisen teemaan liitin kysymyksiä siitä, miten aikuiset rohkaisevat lasta rakenteluleikin aloittamisessa ja ylläpitämisesssä.

4.4 Aineiston analysointi

Työtapanani oli analysoida haastatteluista saatua aineistoa luokittelemalla se kategorioihin haastatteluissa käsiteltyjen teemojen mukaan. Teemojen alle keräsin kuudesta haastattelusta vastauksia yhtenevän sisällön mukaan. Aiemmin määrittelemieni teemojen lisäksi otin käyttöön yhden uuden ”teeman”, minkä alle kokosin kaikki sellaiset vastaukset ja puheenvuorot, jotka eivät näyttäneet sopivan mihinkään aiempaan teemaan, tai käsittelivät kokonaan niiden ulkopuolisia aiheita. Analysoinnissa tämän tyyppisen ylimääräisen teeman käyttäminen on hyödyllistä, sillä se auttaa käsittelemään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti kerättyä aineistoa, siitä tietoa pois jättämättä (Hirsijärvi – Hurme 1982: 112). Pyrinkin analysointivaiheessa keräämään litteroimistani haastatteluista mukaan niin paljon tietoa sisältäviä repliikkejä kuin mahdollista.

Aineiston analyysissä apuna käytin vastaajien koodaamista numeroittain. Näin on mahdollista koota kvalitatiivinen aineisto karkeasti kvantitatiiviseen muotoon analysointia varten. (Hirsijärvi – Hurme 1982: 116). Kaikki ensimmäisen vastaajan vastaukset siis merkitsin numerolla yksi vastauksen perään, toisen numerolla kaksi ja niin edelleen, jotta kaikista vastauksista kävisi selväksi, kenen vastaus on kyseessä, kuitenkaan kenenkään nimiä mainitsematta. Pohdin myös teemojen koodaamista numeroilla, mutta koin sen lopulta hyödyttömäksi, koska työskentelin tietokoneella, jolloin tekstin yhteenkokoaminen on helppoa ja erilaisten fonttityylien ja – kokojen ansiosta tekstistä saa helposti tunnistettavaa ilman numeroiden käyttämistä teemoissa.

Aineiston analysointi oli työskentelyssä mielestäni kaikista haastavinta. Oli vaikeaa aloittaa analysoinnin prosessi, sillä aineiston työstäminen vaati alusta asti kovaa keskittymistä ja tarkkuutta, kuten myöhemmin myös tuloksien saattaminen raportinomaiseen muotoon. Vaikka haastatteluaika jäi alle 30 minuutin jokaisen kuuden haastateltavan kohdalla, aineiston määrä myös yllätti minut, ja haasteena olikin vain kaikista kiinnostavimman tiedon valitseminen työhöni. Kaikkia kysymyksiä ei yksinkertaisesti voinut käsitellä tuloksissa, vaan oli valittava teemojen kokonaisuuden kannalta tärkeimmät asiat. Pyrin ottamaan mukaan pääasiassa sellaista tietoa, joka ei ole ennalta-arvattavaa tai itsestäänselvää, vaan lukijalle uutta ja kiinnostavaa. Pyrin nostamaan esille myös mahdollisimman paljon itselleni yllättäviä sekä mahdollisesti keskenään ristiriitaisia ja tätä kautta mielenkiintoisia tuloksia.

5 Opinnäytetyön prosessi

Aineistonkeruuta varten anoin tutkimusluvan varhaiskasvatusvirastolta. Saatuani luvan sovin yhteistyöpäiväkodin johtajan kanssa haastattelevani kuutta kyseisen päiväkodin lastentarhanopettajaa. Haastattelun tueksi olin etukäteen laatinut teemalistan teemoista, joista tahdoin haastattelussa keskusteltavan.

Teemojen yhteyteen olin kerännyt apukysymyksiä. Nämä kysymykset laadin niin, että ne sisälsivät ainoastaan mielipidekysymyksiä, joihin ei ole olemassa kyllä-ei -vastauksia, vaan joiden avulla vastaajan on luonnollista tuoda esille tunteitaan, asenteitaan ja arvostuksiaan (Hirsijärvi – Hurme 1982: 44–45). Teemahaastatteluni apukysymykset käsittelivät edellämainittuja teemoja ja ne oli koottu avuksi teemojen alle lo-

makkeessa (Liite 2), jota käytin haastattelutilanteessa omana tukenani, sekä muistiinpanojen keräämiseksi.

Haastattelurungon laatiminen oli hankalaa. Vaikka onnistuisi tavoittamaan tutkimansa asian ytimen, eli määrittelemään tarkasti tutkimuskysymykset ja sen, mihin on tärkeää saada vastauksia, on vaarana epäonnistuminen juuri teemojen valinnassa ja sitä kautta myös apukysymyksissä (Hirsijärvi – Hurme 1982: 128–129). Todellisuus siitä, onko haastatteluilla kerätty tietoa kysymyksiin, joihin vastauksia alun perin haettiin, paljastuukin usein kunnolla vasta aineiston analysointi- ja tulosten pohdintavaiheessa.

Koska olin sopinut tekeväni tarkastelua minulle tutussa päiväkodissa, oli luonnollista helpottaa haastatteluiden järjestämistä menemällä päiväkodin tiloihin haastateltaville varattuina ajankohtina. Haastattelupaikkana päiväkodin tilat olivat hyvä vaihtoehto siinäkin mielessä, että haastateltavan on hyvä kyetä rentoutumaan (Grönfors 1982: 111). Haastateltavat saivat järjestettyä aikaa haastatteluihin lasten ollessa pävisin lepohetkellä. Päätin nauhoittaa haastattelut sanelukoneella, mahdollisimman kattavan aineiston talteen saamiseksi. Tein haastattelutilanteissa samalla myös kirjallisia muistiinpanoja. Pelkissä muistiinpanoissa olisi ollut riskinä kuvailevan kirjoittamisen hitaus, jolloin haastattelutilanteet olisivat saattaneet venyä kohtuuttomasti. Muistiinpanoissa ei myöskään voi merkitä muistiin sanatarkasti kaikkea mitä haastateltava on sanonut ja tärkeää tietoa olisi todennäköisesti jäänyt merkitsemättä.

Haastattelutilanteista yiritin tehdä mahdollisimman keskustelunomaisia, vaikka valmiit teemat olivatkin olemassa. Toivoin voivani kartoittaa mahdollisimman tarkasti lastentarhanopettajien tekemiä havaintoja lapsista, sekä voivani tarkentaa kysymyksiä mielenkiintoisissa kohdissa saadakseni lisätietoa. Suunnittelin haastattelutilanteiden vievän 30 minuuttia haastateltavaa kohden. Haastatteluajan määrittäminen oli minulle ongelmallista, koska olin kokematon haastattelija. Haastattelun pituuden tuli olla riittävä optimaalisen tietomäärän saamiseksi, muttei liian kuormittava haastateltavalle. Haastattelussa halutut asiat pitääkin ehtiä selvittämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, kuitenkaan väsyttämättä haastateltavaa (Grönfors 1982: 110).

6 Tulokset

Esittelen aineistosta saamiani tuloksia teemoittain haastattelussa käyttämieni teemojen (Liite 2) mukaan, havainnollistaen niitä joillakin suorilla launauksilla haastatteluista. Katkaistut sitaatit olen merkinnyt kahdella lyhyellä viivalla --. Haastatteluun osallistuneita lastentarhanopettajia oli kuusi. Olen tunnistusmerkinnyt vastaajat tässä luvussa kullekin sattumanvaraisesti valitulla numerolla yhdestä kuuteen.

6.1 Yksilölliset ja kehitystason mukaiset erot rakenteluleikeissä

Suosituimpina rakenteluleikin muotoina nousivat esiin erilaiset palikkaleikit, legot, majaleikki sekä koottava junarata. Ulkona erilaiset hiekkaleikit olivat vastaajien mukaan myös suosittuja, luonnollisesti eniten kesällä. Talvella puolestaan lumesta rakennellaan.

> -- Vois, vois sanoo että sillee ehkä niinku just nää tämmöset legorakentelut, dublorakentelut, ne on jo ehkä sitte vähä niit rauhallisempien lasten leikkejä usein. Ja myöskin ne kiinnostaa enemmän poikia. Mut sitte nää tämmöset, ää, majanrakentamiset ja laivat, junat, nämä tämmöset niinku vapaammat rakenteluleikit ni ne on sitte semmosii mitä kaikki leikkii mielellää mut niit, myös tytöt on niissä mukana. Niit, ehkä sitte ne sopii ja niissä on usein niinku nää meijan vähä tämmöset vilkkaammat, vauhdikkaammat lapset. (3)

Kysymys kehitystason mukaan tyypitellyistä rakenteluleikin tavoista, oli kaikille vastaajille helppo ymmärtää. Vastauksista nousi esiin pienempien, alle 3-vuotiaiden lasten rakentaminen hetken mielijohteesta, rakentamisen fyysisten toimintojen vuoksi. Isommat, yli 3-vuotiaat lapset tuntuvat keskittyvän enemmän leikin idean jalostamiseen rakentamisen toimiessa yhä enemmän vain tämän päämäärän välineenä.

> Joo no se on sit aika selkee et meijan yks-kaksvuotiaat rakentaa tornia, istuu, leikkii yksin -- sit niinku kaataa tai jotain niinku ihan tämmöst yksinkertasta.-- sitte nää isommat ni siin on enemmä joku idea. (2)

> No kyl se muuttuu iha selkeesti sillä tavalla et tota.. siihen tulee noil isommil just sit se roolileikki sit mukaan -- näin et sit näil pienemmillä ni okei junaleikissäki ne sit kyl keksii ihan kivoja tarinoita siihen mut et nää ihan pienet, puoltoistkaksvuotiaat ni nehän nyt ihan vaa latoo niitä torniin ja muuta et on siin ihan selvä ero. Et mitä niinku isommist lapsist on kyse ni sitä enemmän siihen tulee sit, tulee sit se roolileikki niinku mukaa, et se ei oo enää sit niiku et rakennetaa sen rakentamisen takia, et se on kivaa vaa sit sen leikin ympärille kasvaa kokoajan se leikki. (5)

Rakenteluleikki koettiin kuitenkin leikiksi, missä eri-ikäiset lapset voivat sopuisasti saada aikaan yhteisiä tuotoksia ristiriidatta. Rakentelun koettiin kiinnostavan kaiken ikäisiä lapsia, suosituimmat leikit kuitenkin vaihtelivat selvästi ikäkausittain.

Lähes kaikki haastateltavat nostivat esiin sukupuolen leikkiä jaottavana tekijänä. Poikien kerrottiin leikkivän tyttöjä useammin rakenteluleikkejä, ja olevan selvästi kiinnostuneempia rakenteluun suunnatuista leluista. Tytöt kuitenkin pitivät haastateltavien mukaan yhtä paljon majanrakennusleikeistä ja ulkona leikittävistä rakenteluleikeistä.

Osa mainitsi myös erityisesti palikkarakentelun olevan mieluisampaa rauhallisemmille lapsille, joilla on kyky keskittyä. Myös motorisesti taitavat lapset leikkivät vastaajien mukaan useammin palikoilla, jolloin motoriset taidot luonnollisesti kehittyvät entisestään. Haasteena onkin saada motorisesti harjaantumattomammat lapset rakenteluleikkien pariin. Majaleikkejä leikkivät vastaajien mukaan intohimoisesti kaikki lapset.

> Sit siin on kyl tosi isoja eroja, motoriikassa voi olla paljon samanikäsillä lapsilla. Et saattaa olla tosi isoja eroja. Toiset on tosi näppäriä, et tekee niiku paremmin ku aikuiset. Ja sit on myös lapsia jolle -- näkee et ne on hirveen vähän niinku tehny sitä eikä se o oo ollu niiku kauheen kiinnostuksen kohteena, et sit ihan noi legotki saattaa olla vaikee saada. -- et jotkut on selkeesti vaikeita joilleki lapsille ja jotkut on sitte helpompia.(1)

6.2 Leikkitilanne ja leikin aloittaminen

Rakenteluleikin aloittamiseen mainittiin yleisimpinä edellytyksenä tarpeeksi paljon aikaa ja tilaa leikin kunnolliselle toteuttamiselle.

> No se et sil on selkee tarpeeks niiku tilava paikka. Sillai et niit rakentelumateriaaleja niiku tarpeeks paljon. Et siin voi olla niiku porukka leikkimässä. Eikä sillai et niiku tarvii tapella joka palikasta. Ja sitte tota. Sit semmonen niiku rauhallinen tila. Sillai et se ei oo mikää kulkureitti et siit kokoaja kuljetaan ohi tai läpi tai se ei oo jotenki muiden lasten niinku leikkien siinä -- et sit kukaa ei tuu ja kaada sitä ohimennessään. (1)

Myös mahdollisuus jatkaa leikkiä ja jättää rakennelmia pystyyn myöhempää käyttöä varten, innostaa lapsia valitsemaan juuri rakenteluleikin. Tämä leikin jättämisen mahdollisuus innostaa lapsia pitkäkestoiseen ja suunnitelmalliseen rakentamiseen.

> Ja sit vaa meil on paljon yli viisvuotiaita -- poikii ni nehä on tosi taitavia nehä saattaa, jos meil on sisä-aamupäiväki ni ne saattaa niiku tuntitolkulla leikkii sitä rakenteluleikkii ja sitte ne niiku hakee lisää siihe jotain juttua ja tavaraa ja se on niiku koko huone on täynnä sitä. Jos vaan niiku on sellanen, ettei tarvi keskeyttää sitä leikkiä. Ja sit usein sillai aika pienellä, semmosella aikusen lisäpanostuksella et siit tulee tosi pitkä leikki. (1)

Kaverien vaikutus leikkiin tuli haastatteluissa esille useaan kertaan. Päiväkodilla on useimmissa ryhmissä käytössä leikkitaulut, josta lapset voivat valita aikuisen kanssa mieleisen leikin ja leikkiin voidaan yhdessä miettiä kavereita mukaan. Erityisesti mielikuvitusleikkeihin kytkeytyvä rakentaminen vaatii haastateltavien mukaan mieluisan leikkikaverin tai porukan, jotta leikistä kiinnostutaan.

Kysyttäessä leikkijöiden optimaalisesta määrästä, useimmat vastasivat 2-4 lasta olevan sopiva ryhmäkoko rakenteluleikissä. Tämän ajateltiin kuitenkin olevan vahvasti kytköksissä leikkivien lasten ikään ja luonteeseen. Jos leikkijöitä on liikaa, tarvitaan aikuista usein selvittämään konfliktitilanteita. Erityisesti majaleikin koettiin aiheuttavan helposti riitoja, jos leikkijöitä on kerralla liian monta.

> Kyl siinä myös vaikuttaa se et ketä siinä on leikkimässä, mutta vois, vois sanoo arviolta et kahdesta neljään lasta on yleensä ollu aika hyvä määrä. Et iha, harvemmi lapset haluu yksin olla, vaikka ois sitä legorakenteluaki -- sitte noissa tommosissa pitkäkestosemmissa rakenteluleikeissä ja mielikuvitusleikeissä ni niissä sitten useampikin on, meillä usein on neljä viis lasta tossa. (3)

Rakenteluleikkien tunnelmaa kuvattiin yksimielisesti innostuneeksi. Jotkut haastateltavista korostivat aikuisen roolia majaleikin tunnelman tarkkailemisessa, sillä majaleikki koettiin lapsia helposti riehaannuttavaksi leikiksi. Monet mainitsivat rakentelutuokiolla vallitsevan keskittyneisyyden ja varsinkin isommilla pitkäjänteisyyden rakentelun eteenpäin viemisessä.

Innostus leikkiin nähtiin lähtevän usein luvasta saada ottaa lisää osia leikkiin. Useat haasteteltavat kertoivat lasten kysyvän lupaa materiaalien ja esineiden lisäämiseen kesken leikin. Aikuinen voi näissä tilanteissa luvallaan avittaa leikin kehittymistä. Uusien elementtien kautta leikki saattaa lähteä kokonaan uusille urille ja kestää näin pitkän aikaa.

> Jos se hyvin onnistuu ni se on semmonen, siin on semmonen flow-fiilis, sillai et selvästi näkee, että niinku ideoita pursuu kokoajan. Tulee ja ne niinku rakentaa lisää ja lisää ja sitte just, et ’’voinko hakea..’’ jonku, jos niil on joku et ne on keksiny.. (1)

6.3 Rakenteluleikin välineet

Helpoimmin havaittavan rakenteluleikin, palikkaleikin välineiksi päiväkodista löytyy dublo- ja legopalikoiden lisäksi puisia peruspalikoita, joita on ryhmästä riippuen tarjolla

erikokoisina sarjoina. Palikat ovat kaiken ikäisten lasten helppoa työstää, ja riittävä määrä palikoita tarjoaa lapselle mahdollisuuden rakentaa kehitystasosta riippuen yksinkertaisia tai monimutkaisia rakennelmia. Näiden lisäksi eri ryhmissä on erilaisia rakennussarjoja, kuten H-kirjaimen muotoiset Lazy-palikat tai magneeteista koostuvat Geomag-sarjat.

Suurin osa vastaajista kertoi erilaisten hahmojen ja lisämateriaalin yhdistämisen rakenteluun olevan suosittua. Lapsien käyttämiä lisämateriaaleja ovat esimerkiksi erilaiset kankaanpalat, kivet ja simpukat. Haastateltavat nostivat esiin mielikuvitusleikin kehittymisen tarjolla olevista välineistä.

> -- ne niinku ensin hajotti, rakensi. Mut nyt ne selväst niinku rakentaa sillai, et niil on joku ajatus siitä, et ne haluu tehä siit leikin. Ne hakee siihe jotai muuta: pikueläimiä, autoja, barbeja, gogoja. Mitä sit millonkin. Ja kankaanpaloja ja muuta. Tavallaa se niinku selvästi.. siit tulee se mielikuva niinku mukaa, et se ei oo pelkästään niinku sitä rakennusta ja purkamista. (1)

Majaleikissä erityisesti tyynyt, peitot ja patjat ovat vastaajiien mukaan suosittuja lisämateriaaleja. Näiden lisäksi myös huonekaluja käytetään tyypillisesti majanrakennukseen.

> Pöydät ja tuolit, meillä tuolit on, ne on kaikkialla muualla paitsi siellä pöydän luona et niitä käytetään tosi paljon, raja, lapset ite rajaa leikkiä ja rakentaa niitten ympärille sitä majaa. Majaa et… ne huonekaluja käyttää tosi hyvin. 4)

Jos ryhmässä on tarjolla lelujen lisäksi muita materiaaleja, joita rakenteluun on lupa käyttää, saattavat lapset ottaa näitä materiaaleja mukaan leikkiin joko omasta tai aikuisen aloitteesta. Vastaajat olivat yksimielisiä siitä, että saatavilla olevat välineet vaikuttavat siihen, valitsevatko lapset rakenteluleikin vapaissa leikkitilanteissa, sekä siihen, mitä tavaroita rakenteluleikissä käytetään.

> Tosi paljon vaikuttaa. -- Et on ihan ensisijasen tärkeetä et just lasten tasolla, mieluiten lattialla, tai matalilla hyllyillä. Selkeissä paikoissa. (5)

> Et oikestaan niinku et sitä materiaalii on riittävästi, se on lasten ulottuvilla ja sitte. Ja sit myöski sitä mitä siihe voi ottaa lisäks. Et sitäki on niinku tyrkyllä, siin samoissa kohdissa ku sitä rakentelumateriaalii, et on just jotai kankaita tai simpukoita tai kiviä tai. (1)

Myös se, että rakennusmateriaaleja ja leluja on saatavilla kaiken ikäisille lapsille, on tärkeää. Rakentelu lakkaa nopeasti kiinnostamasta lapsia, mikäli välineet eivät ole lapselle tarpeeksi haastavia työstää.

> --noi kaks, yks-kaksvuotiaat kyllä hakeutuu enemmä meillä sinne palikoihin ku muut. Et mä en tiä onks meil sit meil onki pienempien lasten palikoita enemmä tai tämmösiä niinku. (2)

6.4 Leikin vahvistaminen

Toiset rakenteluleikit nähtiin enemmän rohkaisua vaativiksi, kun taas esimerkiksi majaleikki lähtee leikkijöiltä useimmiten itsestään. Eräs vastaaja mainitsi, aikuisen osallistumisen leikkiin olevan kuitenkin erottava tekijä erityisesti eri ikäisten rakenteluleikissä. Pienet lapset tarvitsevat enemmän aikuisen läsnäoloa leikissä, isommat lapset puolestaan eivät aina tahdo aikuisen olevan liian lähellä, vaan kaipaavat omaa leikkirauhaa.

> Niissä on, kolmevuotiaan myöski se aikuisen rooli on tärkeämpi, he jopa haluavat enemmä tällai et aikuine on siinä mukana, leikissä, ku taas sit nää vanhemmat, neljä-viisvuotiaat usein haluu olla ihan, keskenään kavereiden kanssa, et he helpommin sit sanoo et ei oo kiva et aikuine on tässä huoneessa, he haluu olla ilman aikuista. Toki päivästä riippuen. (3)

Kaikki haastateltavat kokivat aktiivisesti rohkaisevansa lapsia rakenteluleikkiin. Toisilla kannustus on useimmiten ehdotus rakenteluleikistä tai sen välineistä, jotkut haastateltavista pyrkivät puolestaan vaikuttamaan enemmän leikin sisältöön ja juoneen. Uusien luovien ajatusten tarjoaminen lapsille mielikuvitusta rikastuttamalla, esimerkiksi saduin ja loruin, on aikuisilta hyvä keino saattaa leikkiä alkuun tai uusille urille. Tämän lisäksi uusien materiaalien ja niiden tarjoamisen leikkiin, nähtiin lisäävän rakenteluleikin kiinnostavuutta.

Kysyessäni lastentarhanopettajilta kehittymisen halusta, oli vastaus yksimielinen: aina voi kehittyä. Monet mainitsivat kehittymisen tarpeen liittyvän oman ajan järjestämiseen enemmän lapsia varten. Toiset toivoivat aikaa leikin havainnointiin, toiset taas leikkiin mukaan menemiseen. Oman mielikuvituksen rajat koettiin hankaliksi ylittää tilanteissa, joissa isommat lapset kaipaavat entistä monimutkaisempia virikkeitä ja saattavat olla rakentelutaidoiltaan jopa aikuista parempia.

Sisarusryhmässä aikuisen ajankäyttöön ja leikin huomioimiseen tuo oman lisähaasteensa pienten lasten vaatima valvonta ja huomio, mikä saattaa yhteisissä leikkitilanteissa viedä aikuisen huomiota pois sitä tarvitsevilta vanhemmilta lapsilta.

6.5 Rakenteluleikin vaikutukset

Haastattelin vastaajia rakenteluleikin vaikutuksista lapsen motoristen taitojen lisäksi sosiaalisiin ja psyykkisiin taitoihin. Keskittyminen nousi erittäin keskeiseksi taidoksi, jota rakenteluleikin koettiin yleisesti kehittävä. Rakentelun koettiin kehittävän myös mielikuvistusta ja luovuutta

Sosiaalisten taitojen kehittyminen rakenteluleikissä nousi vahvasti esille. Monet haastateltavat mainitsivat leikin etenemisen edellyttävän sujuvia neuvotteluja osapuolten välillä ja rakenteluleikin näin kehittävän sujuvan yhteisleikin mallin omaksumista vaatiessaan vuorottelua toiminnassa.

> Ja just tämmönen ku, niinku yhdessä tekeminen, yhdessä sen majan rakentaminen, kommunikointi, sopiminen siitä että mitä.. miten me tehdään. (3)

Haastatteluissa mainittiin myös rakenteluleikin positiivinen vaikutus lapsen itsetuntoon. Lapset kokevat onnistumisen tunnetta, asettamansa mallin rakentamisen onnistuessa. Myös aikuisen ihailu valmista rakennelmaa kohtaan sitä esiteltäessä, vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa. Toisaalta rakenteluleikin koettiin kehittävän myös pettymyksen sietokykyä, kun rakennelmat eivät aina onnistukaan halutulla tavalla.

7 Johtopäätökset

Olin tehnyt työprosessin alussa ennakko-olettamuksen lelujen sijoittelun vahvasta vaikutuksesta rakenteluleikin suosioon. Kaikki haastateltavat ovat sitä mieltä, että lelujen sijoittelulla ja saatavuudella on suoria vaikutuksia lasten lelu- ja leikkivalintoihin päiväkodissa. Liian korkealle tai hankaliin paikkoihin sijoitetut lelut, joiden esille ottaminen vaatii aikuista, ovat lapsista vähemmän kiinnostavia, kuin helposti saatavilla olevat lelut. Erilaisten uusien lelujen ja materiaalien tarjoaminen ja ehdottaminen saavat haastateltavien mukaan rakenteluleikin helposti alkamaan ja rikastumaan.

Haastateltavat mainitsevat tärkeimpänä rakenteluleikin edellytyksenä tarkoituksenmukaisen tilan. Rakentelu vaatii usein reilusti tilaa, eikä ahdas ympäristö innosta lapsia valitsemaan rakenteluleikkiä. Mitä suuremmat lelut ja mitä enemmän rakentelun välineitä lapsella on käytössään, sen suurempi tila on rakenteluleikille otollinen. Tila, jossa rakennelmien sortuminen muiden tilassa liikkujien vuoksi on mahdollista, koetaan huonoksi rakenteluun.

Lähes kaikki haastateltavat toivovat lisää aikaa lasten rakenteluleikin havainnointiin ja ennen kaikkea omaan osallistuvaan läsnäoloon leikissä. Usein havainnointi jää työn perustehtävän ohella yhä vähemmälle ja lastentarhanopettajan paine suorittaa useita asioita yhtä aikaa jättää usein leikin tarkastelun pelkän valvonnan tasolle.

Aikuinen määrittelee rakenteluleikille antamansa arvon asettamalla lapsille päiväkodissa leikin puitteet: tilan, ajan ja välineet. Nämä puitteet ja niiden monipuolisuus ja joustavuus kertovat siitä, kuinka paljon leikkiä arvostetaan. Rakenteluleikkivälineiden monipuolisuus ryhmässä, on siis merkki siitä, että rakenteluleikki koetaan hyödylliseksi ja tärkeäksi. Tila puolestaan on puite, jonka laajentamiseen on vaikea vaikuttaa. Riittävä leikkiaika on päivittäisten toimintamallien puolesta järjestelykysymys, mutta myös vahvasti sidoksissa esimerkiksi ryhmien lapsimäärään ja henkilökunnan paikallaoloon.

Haastateltavat mainitsevat pitkäkestoisen rakenteluleikin olevan suosittua ryhmässä. Mahdollisuus rakennelmien paikalleen jättämiseen ja uudelleen työstämiseen myöhemmin, nähdään hyvänä kannustimena ja tätä kohti moni lastentarhanopettaja tahtookin tietoisesti pyrkiä. Pitkäkestoinen rakentelu ja sen mahdollistaminen vahvistavat lapsen positiivista mielikuvaa rakentelusta.

Rakentelun koetaan yleisesti vahvistavan erityisesti lapsen sosiaalisia taitoja. Ryhmässä tapahtuva rakentelu vaatii kykyä neuvotella, sekä keksiä ja hyväksyä yhteisiä ratkaisuja. Yksinkertainen rakenteluleikki on hyvä tapa näiden taitojen harjoittelemiselle. Rakennelmien pystyssä säilyttäminen vaatii lapselta myös itsehillintää ja kärsivällisyyttä. Rakenteluleikin koetaan lisäksi vahvistavan mielikuvitusta ja luovuutta. Rakentelun vaikutus lapsen hienomotoriikan kehitykseen nähdään myös vastauksista päätellen selvänä.

Aikuisen osallistumisen leikkiin nähdään olevan yhteydessä lapsen kehitystasoon ja kykyyn toimia ryhmätilanteissa. Aikuisen rooli leikissä on siis läsnä oleva, mutta mah-

dollisimman paljon lapsen omaa toimintaa tukeva. Ohjaus ja osallistuminen lapsen leikkiin voi olla joko suoraa tai epäsuoraa, tarkkailevaa. Lapsen omien ideoiden tukeminen ja mahdollisimman harvoin suorien ideoiden antaminen aikuiselta lapselle, tukevat lapsen kykyä keksiä itse itselleen leikkejä, jolloin lapset ovat myös jatkossa vähemmän riippuvaisia aikuisen toimintaehdotuksista.

Varsinkin toverin kanssa ratkaisuista ja päämäärästä neuvottelemisen nähdään kehittävän lapsen sosiaalisia valmiuksia. Lapsien nähtiin oppivan parhaiten uutta kokeilemalla rakentelunsa lomassa erilaisia ratkaisuja. Leikillä erilaisten taitojen harjoittelun väylänä on siis suuri merkitys lapsen oppimiselle.

Rakenteluleikki on mielenkiintoinen arvokas tarkastelukohde. Työni pohjalta mahdollisia jatkotutkimuskohteita voisivat olla esimerkiksi rakentelulelujen monipuolisuus ja sijoittelu päiväkodissa. Eri ryhmissä rakenteluleluilla oli hyvin erilainen asema. Myös niiden määrä poikkesi ryhmittäin suuresti. Olisi mielekästä tutkia sitä, onko rakentelun mahdollistavia välineitä riittävästi.

Myös lasten näkökulmaa rakenteluleikkiin olisi hyödyllistä selvittää. Lapsia voitaisiin esimerkiksi saduttaa rakenteluleikistä, sekä tarkkailla havainnoiden heidän leikkiessään rakenteluleikkejä. Näin saataisiin tarkempaa tietoa leikin sosiaalisista ulottuvuuksista ja siitä, millaisia taitoja yksin tai yhdessä rakentaminen kehittää ja mihin leikin mielekkyys perustuu.

8 Työn eettisyys ja luotettavuus

Työn eettisyyttä oli erityistä syytä pohtia, kun tarkastelun kohteeksi ovat valikoituneet päiväkoti-ikäiset lapset. Lapsia ei suoraan tätä opinnäytetyötä varten kuitenkaan tarkkailtu tai haastateltu, vaan materiaalina käytettiin lastentarhanopettajien kokemustietoa päiväkodissa leikkivistä lapsista. Kenenkään lapsen tai aikuisen nimiä tai muita tunnistetietoja ei mainita työssä. Myöskään päiväkodin nimeä ei mainita.

Jotta työni teoriapohjaiset johtopäätökset olisivat luotettavia, käytin mahdollisimman paljon kirjallisia lähteitä työssäni. On myös tutkielman eettisyyden kannalta hyvä, että haastatellessa käytetään useampia haastateltavia, jotta saadaan erilaisia näkökulmia

työelämätaholta, eikä yksittäisen haastateltavan näkemys väritä koko tutkielman työelämäyhteyttä. Työni lähdeteoksissa ja varmasti myos haastateltavien keskuudessa kasvatukselliset näkemykset saattavat erota toisistaan, jolloin on tärkeää tarkastella sitä, millaisen näkemyksen leikin teoriasta työssäni esitän. Pyrin tuomaan esille useamman näkökannan, niiden hyödyt ja haitat. Pyrin myös käyttämään mahdollisimman paljon tuoreita lähteitä, sillä varhaiskasvatusalan kirjallinen tieto muuttuu ja kehittyy koko ajan.

On selvää, että vain yhden pääkaupunkiseudulla sijaitsevan päiväkodin työntekijöitä haastattelemalla ei voida tehdä yleistettäviä huomioita siitä, miten lapset leikkivät rakenteluleikkiä kaikkialla maailmassa. Päiväkodissa työskentelevät lastentarhanopettajat kertovat pääosin niistä kokemuksista, joita ovat saaneet toimiessaan sen hetkisessä toimintaryhmässään. Kuitenkin haastateltaessa heitä heidän kokemuksistaan, on saatu vastaus mahdollisesti värittynyt myös aiemmista toimintaympäristöistä, sekä haastateltavien yleisistä näkemyksistä aiheisiin liittyen.

9 Pohdinta

Rakenteluleikkiä ovat erilaiset muodostelmien tuottamiseen lapsen mielikuvien avulla tähtäävät leikit. Rakenteluleikki on vapaan leikin alalaji, jota eri muodoissaan leikkivät lähes kaikki 2-6-vuotiaat lapset sukupuoleen katsomatta. Rakenteluleikki alkaa lapselta luontaisesti palikoiden tai muiden esineiden kokeilevana asetteluna päällekkäin ilman varsinaista ideaa päämäärästä. Myöhemmin rakenteluleikki saa yhä enemmän mielikuvitusleikin piirteitä ja esikoululaisten rakentelut voivat monipuolisuudellaan yltää huimalle tasolle. Päiväkodissa rakenteluleikkiä voi havaita päivittäin, niin sisällä kuin ulkonakin.

Vapaan leikin merkityksestä päiväkotien päiväohjelmassa, sekä suhteesta akateemiseen opetukseen on puhuttu ja pohdittu lapsen taitojen kartuttamisen sekä suotuisan kehityksen kannalta. On haivaittu, että lapset oppivat koulumaailman vaatimia akateemisia taitoja päiväkodissa parhaiten mielikuvituksen ja leikin kautta.

Opinnäytetyöni toteutettiin työelämäyhteistyössä pääkaupunkiseudulla sijaitsevan kunnallisen päiväkodin kanssa. Haastattelin päiväkodin lastentarhanopettajia rakentelu-

leikkiin perustuvista havainnoista. Työssäni tarkoituksena oli selvittää sitä, millaista rakenteluleikkiä päiväkodissa leikitään, sekä millä tavoin päiväkodin henkilökunta tukee lasten rakenteluleikkiä. Suorittamillani haastatteluilla selvitin rakenteluleikeistä tehtyjä havaintoja ja mielipiteitä ja sain tietoa määrittelemiini teemoihin liittyen.

Riskeinä haastatteluissa olivat päiväkodin henkilöstön kiire ja arjen muuttuvat aikataulut. Haastatteluiden saaminen kaikilta kuudelta lastentarhanopettajalta vaikutti minusta optimistiselta ajatukselta päiväkodin kaltaisessa ympäristössä. Toisaalta taas paikalle meneminen ja ajoissa ja ajan etukäteen varaaminen haastatteluille vähensivät riskiä siitä, että joku haastateltavista jättäisi kokonaan vastaamatta tai vastaisi niin puutteellisesti, ettei vastauksista olisi toivotunlaista hyötyä. Edellämainitut asiat olisivat puolestaan saatteneet olla riskinä lomakehaastattelussa, missä kysymysten tarkentaminen vastauksen saamisen jälkeen on vaikeasti toteutettavissa.

Riskinä haastattelussa tiedonkeruumenetelmänä oli myös oma kokemattomuuteni haastattelijana, ja yritinkin minimoida sen vaikutukset tuloksiin perehtymällä mahdollisimman perusteellisesti laadullisen tutkimuksen ja teemahaastattelun teoriaan ja huomion arvoisiin yksityiskohtiin. Opin haastatteluista parhaiten kuitenkin reflektoimalla haastattelun sujumista jälkeenpäin nauhoitteita kuuntelemalla. Jokaisen haastattelun jälkeen oli mielestäni hyödyllistä istua alas ja pohtia sitä, mikä onnistui sillä kertaa, ja missä oli parantamisen varaa seuraavalla kerralla.

Etukäteen ajattelin haastatteluiden suorittamisen olevan haastavinta koko opinnäytetyön prosessissa, sillä kokemattomana jännitin haastatteluiden suorittamista. Ilmeni kuitenkin, että haastattelun taito kytkeytyy vahvasti vuorovaikutus- ja keskustelutaitoihin. Kuitenkin, vaikka haastatteleminen oli minulle kerta kerralta mieluisampaa, en kehittynyt mielestäni paremmaksi haastattelijaksi haastatteluiden edetessä, vaikka aluksi tuntui siltä. Aineistoa analysoidessani huomasin tietyllä mittarilla päinvastaista kehitystä. Loppua kohden, toiminnasta rutinoituneena nimittäin unohdin kysyä yhä useammista asioista haastattelun aikana. Silti haastatteluiden kestot pidentyivät loppua kohden. Aineistoa analysoidessa ilmeni syyksi, että olin ottanut mukaan uusia, itseäni kiinnostavia kysymyksiä edetessäni haastatteluissa, vaikka nämä uudet kysymykset eivät vastanneet alkuperäisiin tutkimuskysymyksiini millään tavalla. Onneksi kuitenkin tutkimuskysymysten kannalta tärkeimmät asiat pysyivät mukana kaikissa haastatteluissa, jotta kaikkien kuuden haastattelun mukaan ottaminen oli mahdollista.

Joidenkin kysymysten esittäminen oli muita hankalampaa, sillä niitä täytyi pohjustaa huolellisesti. Huomasinkin, että haastattelukysymyksiä laatiessa tulisi todella ottaa huomioon se, kenelle kysymyksiä esittää. Olin laatinut jotkin apukysymykset niin, kuin ne kysyttäisiin kanssaopiskelijalta, käyttäen esimerkiksi opinnoista tuttuja termejä. Jotkin kysymykset siis vaativat pohjustamista haastattelutilanteissa. Esimerkiksi leikkiin rohkaisemisesta ja rakenteluleikkiin ryhtymisestä kysyessäni, oli pelkkä kysymyksen esittäminen huomattavasti vähemmän hedelmällistä, kuin asian pohjustaminen niin, että haastateltava sai kiinni kysymyksen laajuudesta esimerkin avulla.

Mielestäni haastatteluilla kerätty aineisto oli kattavuudeltaan sopiva työni uskottavuutta ajatellen. Pidemmän ajan järjestäminen lastentarhanopettajien työaikana olisi ollut vaikeaa, ja laajemman haastattelun purkaminen nauhalta tekstimuotoon, olisi ollut erittäin työlästä. Mielestäni varaamani aika oli sopiva, koska sen ylittymistä ei tapahtunut yhdessäkään haastattelussa.

Tutkielmani kautta lukijalle välittyy kuva 2-6-vuotiaan lapsen rakenteluleikistä päiväkodissa. Tuloksista selviää rakenteluleikin hyödyllisyys sekä sen edellytykset päiväkotiympäristössä. Rakenteluun tulisi päiväkodissa kannustaa ja rakentelun välineisiin kiinnittää tarkasti huomiota. Vaikka työssäni tarkastelu keskittyi vain yhteen päiväkotiin, voi tuloksia hyödyntää laajemmin myös muissa päiväkodeissa ja päivähoitopaikoissa varhaiskasvattajien apuna toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.

10 Kehittämisehdotuksia

Koska monet haastatelvista kokivat rakenteluleikin kiinnostavan vähemmän tyttöjä, olisi hyödyllistä miettiä keinoja, joilla tytötkin saadaan innostumaan rakentelusta. Esimerkiksi leikki, missä rakennetaan leluille erilaisia asutuksia ja piilopaikkoja, voisi innostaa tyttöjä haastamaan itsensä myös motorisesti, rakentelemalla. Myös sukupuolisesti vähemmän leimautuneiden lelujen ja esimerkiksi luonnonmateriaalien tarjoaminen voisi olla hyvä vaihtoehto, rakentelulelujen ollessa usein vahvasti pojille suunnattuja. Esimerkiksi useimmat lego-sarjat ovat väritykseltään mustia, vihreitä tai sinisiä.

Koska rakenteluleikki koetaan lapsen kehityksen kannalta hyödylliseksi ja hyväksi leikin muodoksi, tulisi rakenteluun kannustaa tarjoamalla lapsille siihen soveltuvia välineitä

niin, että ne ovat helposti saatavilla. Materiaaleja olisi hyvä myös lisätä ja uudistaa ajoittain, jotta lasten luonnollinen mielenkiinto käsillä tekemiseen pysyisi yllä. Lelujen sijoittelu päiväkodissa on myös tärkeää. Aikuisella on tässä tärkeä rooli. Leluilla olisi hyvä olla nimetyt paikat, jotka on merkitty esimerkiksi kuvilla, jotta pienikin lapsi osaa yhdistää lelun ja sen oman paikan. Lelujen sekoittuminen toisiinsa säilytystiloissa ei toki ole vaarallista, mutta selkeä sijoittelu auttaa lapsia hahmottamaan, ja luo varmuutta leikkiin. Kuitenkin mahdollisuus sekoittaa leluja, innostaa haastateltavien mukaan lapsia leikkimään entistä monimutkaisempia ja moniulotteisempia rakenteluleikkejä. Olisikin hyvä, että lapsia kannustettaisiin tähän mielummin kuin toruttaisiin sotkemisesta.

Riittävä tila ja rakentelupaikan rauhallisuus kannustaa lapsia rakenteluleikkiin, eikä leikkiä tulisi sijoittaa paikkaan, josta liikutaan jatkuvasti ohi ehtimättä varoa rakennelmia ja estää niiden sortumista. Tila jossa on mahdollisuus jättää leikkejä seuraavaan päivään tai esimerkiksi viikonlopun yli, kannustaa haastateltavien mukaan lapsia valitsemaan juuri rakenteluleikin. Kaikki tilat eivät salli rakennelmien säilyttämistä, mutta mahdollisuuksien mukaan olisi hyvä tarjota lapsille tätä mahdollisuutta.

Kysyttäessä rakenteluleikin vahvistamisesta, aika nousi vahvasti esiin. Rakenteluleikistä tehtävät huomiot voivat auttaa lastentarhanopettajaa arvioimaan lapsen sosiaalisia ja motorisia valmiuksia, sekä havaitsemaan niiden kehityksen mahdollisia viivästymiä. Aikuisen osallistumisen rakenteluleikkiin koettiin myös innostavan lapsia. Moni lastentarhanopettaja toivoisi olevansa kiireettömämpi, jotta leikkiin mukaan meneminen olisi mahdollista. On tyypillistä, että kirjaamis- ja suunnittelutyö vievät osansa päivän aikataulussa, ja vapaan leikin tuokiot ovat usein niitä hetkiä, joiden aikana lastentarhanopettajilla on mahdollisuus suorittaa kyseisiä työtehtäviä. Kuitenkin aikaa lasten kiireettömälle havainnoinnille, tulisi järjestää, sen kiistattomien hyötyjen vuoksi niin paljon kuin mahdollista.

Lähteet

Aineiston analyysimenetelmät. Jyväskylän yliopisto. Verkkodokumentti <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat>. Luettu 8.10.2013.

Bodrova, Elena 2008. Make-believe play versus academic skills: a Vygotskian approach to today´s dilemma of early childhood education. European Early Childhood Education Research Journal, 16, 3, 357-369. Verkkodokumentti. <https://tandfronline.com/doi/pdf/10.1080/13502930802291777>. Luettu 23.4.2014.

Finne, Marjatta 1992. Palikat, poikakärryt ja paperkukkaseppel, lastentarhojen leikkikulttuurista 20-luvulta 60-luvulle. Loimaa: Loimaan kirjapaino.

Grönfors, Martti1982. Kvalitatiiviset kenttätyömenetelmät. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Hakkarainen, Pentti 1990. Motivaatio, leikki ja toiminnan kohteellisuus. Helsinki: Oriental-konsultit.

Helenius, Aili – Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 6-7. painos Helsinki: Tammi.

Hirsijärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsijärvi, Sirkka – Hurme, Helena 1982. Teemahaastattelu. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Hännikäinen, Maritta – Rasku-Puttonen, Helena 2001. Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Kirsti Karila, Jarmo Kinos ja Jorma Virtanen (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus

Kalliala, Marjatta 2003. Play Culture in a Changing World. Berkshire: Open University Press.

Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua. Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: Gaudeamus.

Kauppinen Riitta 1995. Juuret ovat puun aivot. Leikin kasvattava voima. Teoksessa Monika Riihelä – Riitta Kauppinen (toim.) Esiopetus linnunradalla: näkökulmia varhaiseen oppimiseen ja leikkiin. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 163. Helsinki: Stakes

Kurki, Satu 1988. Rakenteluleikkikokeilu. Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisuja. Jyväskylä: Gummerrus.

Laxén, Ulla 1976. Luova leikki varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Weiling göös.

Leikkivä ihminen, lapsen oikeuksien päivän juhlaseminaari 2000. Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisuja. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Lyytinen, Paula 2000. Varhainen leikki ja sen arviointi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Lapsitutkimuskeskus.

McClary Andrew 2004. Good Toys, Bad Toys. Jefferson: McFarland & Company Inc. Publishers.

Riihonen, Eeva 1991. Lapsi ja lelu. Helsinki: Tammi.

Sinkkonen, Jari 2004. Leikki on luovuuden äiti. Teoksessa Piironen, Liisa (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY

Vakkuri, Kai, 1999. Leikki ja luovuus, näin lisäät luovuutta leikin avulla. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakesin julkaisuja. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Vehkalahti, Reetta – Urho, Tuomas 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten Keskus.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. Verkkodokumentti. <www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko> Luettu 11.1.2014.

Kuvat

Kuva 1. Mysto Erector – rakennussarja. Kuva: Loopdeeloop (Flickr)

Kuva 2. Fröbelin palikat. Kuva: Rainef (Flickr)

Kysymykset lastentarhanopettajan teemahaastatteluun

YKSILÖLLISET EROT

Miten rakenteluleikki eroaa lasten välillä yksilöittäin?

Minkälaista erilaista rakenteluleikkiä olet havainnut/mitä leikkejä?

Minkälaiset lapset rakenteluleikkiä mielestäsi leikkivät?

IKÄ

Miten 3-5-vuotiaiden lasten rakenteluleikki eroaa iän mukaan?

Minkälaisia eroja eri-ikäisten leikissä on?

LEIKKITILANNE

Mitkä ovat mielestäsi edellytykset sille, että lapsi tai lapsiryhmä aloittaa juuri rakenteluleikin vapaassa leikkitilanteessa?

Minkälainen tilanne on tyypillinen?

Minkälainen leikkijöiden määrä?

Minkälainen tunnelma?

Minkälainen aikuisen aloite?

VÄLINEET

Mitä leluja rakenteluleikkiin yleisimmin käytetään?

Mitä muita tavaroita/materiaaleja lelujen lisäksi käytetään?

Miten esillä olevat lelut ja materiaalit vaikuttavat niiden käyttöön leikissä?

Miten esillä olevat lelut ja materiaalit vaikuttavat rakenteluleikin aloittamiseen?

VAHVISTAMINEN

Miten rohkaiset lapsia rakenteluleikkiin?

Miten toivoisit kehittyväsi tässä taidossa?

Miten lapsia tulisi mielestäsi rohkaista rakenteluleikkiin?

VAIKUTUKSET

Miten rakenteluleikki kehittää lapsen taitoja

sosiaalisia

motorisia

psyykkisiä (esim. keskittyminen)?